

Kõrgem Kunstikool Pallas

Fotograafia osakond

Ood DVD-le

Lõputöö

Martin Männa

Juhendaja: Taavi Piibemann MA

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. DVD KUI FÜÜSILINE DIGITAALNE MEEDIUM	6
1.1 DVD formaadi kujunemine ja kodukasutusse jõudmine	6
1.2 Füüsiline objekt ja digitaalne sisu	7
1.3 DVD koduse vaatamiskultuuri osana	8
1.4 DVD-menüüd ja lisamaterjalid kui kadunud kasutajakogemus	9
1.5 DVD kui üleminekuobjekt	10
1.6 Teoreetilise materjali analüüs	10
2. DVD PIND, VALGUS JA TAJULINE KOGEMUS	12
2.1 Kandjast kujutiseks	12
2.2 DVD plaadi läikiv pind kui optiline nähtus	13
2.3 Pind, ekraan ja materiaalsus	13
2.4 Haptiline vaatamine ja lähedane pilk	14
2.5 Pimedus, ekraan ja ruumivalgus	15
2.6 Kriimud, tolm ja pinna ajalisus	16
3. OMANDI KADUMINE JA ARHIVEERIMINE VOOGEDASTUSKULTUURIS ...	18
3.1 Füüsiline omand ja digitaalne ligipääs	18
3.2 Digitaalne ost kui litsents	19
3.3 PlayStation Store'i juhtum	20
3.4 Platvorm ei ole arhiiv	20
3.5 Originaalversioonid ja muudetud sisu	21
3.6 Füüsilise meedia haprus: Warner Brosi <i>disc rot-i</i> juhtum	21
3.7 DVD-kogu kui isiklik arhiiv	23
4. DVD JÄRELELU: ODAVUS, TEISE RINGLUSE KULTUUR JA ESTEETILINE VÄÄRTUS	25
4.1 Füüsilise meedia muutunud positsioon	25

4.2	DVD jätkuv kasutamine ja uued väljaanded.....	26
4.3	Teise ringluse kultuur ja DVD arvuline kohalolu.....	27
4.4	Odav ja väärtuslik objekt	27
4.5	Kogumine ja teadlik füüsilise meedia eelistamine	28
4.6	Võimalik väärtuse kasv ja põlvkondlik nostalgia	29
4.7	DVD esteetika ja 2000. aastate kujutus	30
4.8	Seos praktilise tööga	30
5.	LOOMINGULINE PROTSESS JA PRAKTILINE TÖÖ „OOD DVD-LE“	32
5.1	Praktilise töö lähtekoht	32
5.2	Visuaalse materjali otsing ja katsetused	33
5.3	Video kujunemine.....	34
5.4	Installatsiooni ruumiline lahendus	34
5.5	Projektor, televiisorid ja monitorid töö osana.....	35
5.6	Vaatajakogemus.....	36
5.7	Seos kirjaliku osa teemadega.....	37
5.8	Eneseanalüüs.....	37
	KOKKUVÕTE	39
	SUMMARY	41
	KASUTATUD KIRJANDUS	43

SISSEJUHATUS

Käesolev lõputöö käsitleb DVD-d füüsilise digitaalse meediumina ning uurib, kuidas kunagine igapäevane koduse filmi vaatamise formaat võib tänapäeval muutuda kunstiliseks ja tajuliseks uurimisobjektiks. Töö praktiline osa „Ood DVD-le“ on video-installatsioon, mille keskmes ei ole DVD-le salvestatud film, vaid DVD-plaadi loetav läikiv pind. Mind huvitab DVD kui objekt, mis paikneb analoogse koduvideo ja platvormipõhise voogedastuskultuuri vahel. DVD on digitaalne, kuid samal ajal füüsiline.

DVD oli 2000. aastatel üks olulisemaid koduse audiovisuaalse meedia formaate. See muutis filmide vaatamise kodus mugavamaks, navigeeritavamaks ja tehniliselt kvaliteetsemaks. Samal ajal jäi film selgelt seotuks kindla esemega: plaadi, karbi, mängija ja ekraaniga. Tänapäevases voogedastuskultuuris on see suhe muutunud. Film või sari ei ole enam kasutaja kodus olev füüsiline objekt, vaid ilmub platvormi kataloogis pealkirja, pisipildi ja ligipääsuna. See muutus tõstatab küsimuse, mida tähendab digitaalset kujutist omada, säilitada ja vaadata.

Käesoleva töö keskne küsimus on: kuidas saab DVD kui füüsiline digitaalne andmekandja uuesti nähtavaks ajal, mil audiovisuaalne sisu on muutunud üha platvormipõhisemaks ja vähem esemeliseks? Sellele küsimusele lähenen nii teoreetilise arutelu kui ka praktilise video-installatsiooni kaudu. Kirjalik osa loob raamistiku DVD mõistmiseks ajaloolise, materiaalse, tajulise ja kultuurilise objektina. Praktiline töö viib need küsimused ruumi, valguse ja ekraanide kaudu kogetavasse vormi.

Töö esimeses peatükis käsitlen DVD-d füüsilise digitaalse andmekandjana. Vaatlen DVD formaadi kujunemist, selle seost koduse vaatamiskultuuriga ning menüüde, lisamaterjalide ja korduv vaatamise rolli. DVD-d ei käsitleta siin ainult tehnoloogilise formaadina, vaid esemena, mille kaudu digitaalne sisu oli seotud koduse ruumi, kasutusrituaalide ja omandiga.

Teises peatükis liigun DVD kui formaadi juurest DVD pinna juurde. Keskendun plaadi loetavale poolele, selle valguslikule käitumisele ja sellele, kuidas tehniline loetav pind võib muutuda iseseisvaks kujutiseks. Siin on olulised pinna, ekraani, valguse, haptilise vaatamise ja ruumikogemuse mõisted. Praktilise töö jaoks on see peatükk keskne, sest installatsioonis muutub DVD pinna helk peamiseks visuaalseks materjaliks.

Kolmandas peatükis käsitlen omandi kadumise ja archiveerimise küsimusi striimingukultuuris. DVD võimaldab rääkida erinevusest füüsilise omandi ja digitaalse ligipääsu vahel. Plaat võib küll kriimustuda või aja jooksul rikneda, kuid selle olemasolu

on kasutajale nähtav ja kontrollitav. Platvormipõhine ligipääs on mugav, kuid sõltub litsentsidest, teenusetingimustest, kasutajakontodest ja ettevõtete otsustest. See peatükk aitab mõista, miks füüsilise meedia küsimus ei ole ainult nostalgiline, vaid puudutab ka säilitamist ja kultuurilist mälu.

Neljandas peatükis vaatlen DVD järelelu. DVD ei ole enam koduse filmivaatamise keskne formaat, kuid see ei ole ka kadunud. See ringleb taaskasutuspooldides, kodudes, kogudes ja kasutatud kaupade platvormidel. DVD on sageli odav ja argine objekt, kuid just see muudab selle huvitavaks. Kunagine tehnoloogiline uudsus on muutunud lähimineviku märgiks, millel võib olla mäluline, esteetiline ja kogumisväärtus.

Viiendas peatükis kirjeldan praktilise töö „Ood DVD-le“ kujunemist. Installatsioon koosneb kaheksast väljundist: ühest projektorist, kolmest televiisorist ja neljast monitorist. DVD-mängija mängib plaati, millele on salvestatud video sama plaadi läikivast poolest. Nii tekib töö sees ahel: DVD esitab kujutist iseendast. Pimedas ruumis muutub plaadi pind valguseks, mis kordub erinevatel ekraanidel ja laieneb ruumikogemuseks.

„Ood DVD-le“ ei püüa taastada DVD-ajastu kodust vaatamissituatsiooni ega tuua DVD-d tagasi kasutatavate formaatide keskmesse. Pigem on töö katse vaadata tuttavat andmekandjat uuesti. DVD, mille ülesanne oli tavaliselt muuta nähtavaks film, muutub siin ise nähtavaks. Selles nihkes paiknebki töö põhihuvi: vaadata mitte ainult digitaalset sisu, vaid ka kandjat, mille kaudu see kunagi vaatajani jõudis.

Märksõnad:

1. DVD
2. Füüsiline meedia
3. Video installatsioon

1. DVD KUI FÜÜSILINE DIGITAALNE MEEDIUM

Käesolevas peatükis käsitlen DVD-d füüsilise digitaalse andmekandjana. Peatüki eesmärk ei ole anda täielikku tehnoloogilist ülevaadet DVD-formaadist, vaid luua teoreetiline ja kultuuriline raamistik, mille kaudu saab mõista lõputöö praktilist osa „Ood DVD-le“. Mind huvitab eelkõige DVD kui ese, milles digitaalne sisu on seotud füüsilise kandjaga.

DVD paikneb meediakultuuris kronoloogiliselt analoogse koduvideo ja platvormipõhiste voogedastusteenuste vahel. Tegui ei ole ei enam analoogformaadiga ega ka mitte täisdigitaalse sisuga. DVD oli digitaalne, kuid mitte nähtamatu. Selle tähendus ei piirdu plaadile salvestatud filmiga, vaid avaldub ka plaadis, karbis, riulis, menüüdes, lisamaterjalides ja kasutamise rituaalides.

Selle peatüki keskne väide on, et DVD-d saab mõista üleminekuobjektina: see ühendab digitaalse kvaliteedi ja füüsilise kohalolu. Selline vahepealne staatus teeb DVD-st sobiva lähtekoha tööle, mis ei käsitle meediumit ainult sisu vahendajana, vaid vaatleb ka kandjat ennast kui tähenduslikku objekti.

1.1 DVD formaadi kujunemine ja kodukasutusse jõudmine

DVD ehk Digital Versatile Disc kujunes 1990. aastate teisel poolel üheks olulisemaks koduse audiovisuaalse meedia formaadiks. Selle tähtsus ei seisnenud ainult paremas pildis ja helikvaliteedis võrreldes VHS-kassetiga, vaid ka selles, et DVD muutis filmi koduses ruumis uutmoodi kasutatavaks, korrastatavaks ja omatavaks objektiks. Jim Tayloriga DVD-teemalise ülevaate järgi jõudsid esimesed DVD-mängijad Jaapanis müügile 1996. aasta novembris ning Ameerika Ühendriikides 1997. aasta märtsis. Esialgu oli tegemist kalliga ja piiratud levikuga tehnoloogiaga, kuid mängijate hind langes kiiresti ning 2000. aastate alguseks langes mängijate hind kiiresti ja DVD jõudis massikasutusse (Taylor, DVD Frequently Asked Questions, 2025).

DVD kujunemine ei olnud ainult tehniline areng, vaid ka tööstuslik kokkulepe. 1990. aastate keskel oli oht, et uue optilise videokandja ümber tekib formaadisõda, mida võinuks võrrelda varasema VHS-i ja Betamaxi konfliktiga¹. 1997. aastal kirjutas Wired, et DVD Foorumi liikmed, nende seas Hitachi, Sony, Toshiba, Pioneer, Philips, Time Warner

¹ VHS-i ja Betamaxi nn formaadisõda oli 1970. aastate lõpu ja 1980. algus aastate koduvideoturu konkurentide kahe omavahel ühildumatu videokasseti standardi vahel: Sony Betamax ja JVC VHS (*Video Home System*). Kuigi Betamaxi peeti sageli tehniliselt kvaliteetsemaks, osutus VHS edukamaks pikema salvestusaja, madalama hinna ja laiemal litsentsimisstrateegia tõttu, mis tõi turule rohkem antud seadmetootjaid, seetõttu suurenes ka formaadi kättesaadavus videolaenutustes ja kodudes. Konfliktist kujunes klassikaline näide sellest, et meediakandja edu ei sõltu ainult tehnilisest kvaliteedist, vaid ka tööstuslikest kokkulepetest, ühilduvusest, hinnast ja sisuturust (Certified Collectibles Group Staff, 2024).

ja JVC, jõudsid ühise litsentseerimise kokkuleppeni. See võimaldas DVD-l kujuneda laialt toetatud standardiks ning pakkus tarbijatele, tootjatele ja filmistuudiotele ühtsemat süsteemi, mitte mitut omavahel konkureerivat formaati (WIRED Staff, 1997).

Käesoleva töö seisukohalt on oluline, et DVD ei olnud lihtsalt järjekordne uus plaat või süsteem, DVD koondas endasse mitu laiemat muutust koduses meediatarbimises. See pakkus paremat tehnilist kvaliteeti, peatükkide kaupa liikumist, mitut helirada, subtiitreid, menüüsid, kuni 32-kordset kerimiskiirust ja lisamaterjale, kadus ka tüütu lineaarne struktuur, vaataja ei pidanud enam kassetti koguaeg edasi-tagasi kerima, tänu millele muutus sisu tarbimine palju mugavamaks. Jäädes samal ajal selgelt füüsiliseks esemeks. Kui VHS oli samuti füüsiline objekt, siis erines DVD sellest oma digitaalse loogika, optilise pinna ja kasutajaliidese poolest. Sellisena paikneb DVD analoogse ja platvormipõhise meediakultuuri vahel. VHS-i puhul oli film seotud magnetlindiga, mille liikumine oli füüsiliselt tajutav ja mille kasutamine eeldas kerimist. Striimingukultuuris on film muutunud teenuseks ja ligipääsuks, mis ilmub kasutaja jaoks peamiselt platvormi liideses. DVD asub nende kogemuste vahel: see sisaldab digitaalset andmestikku, kuid seda kasutatakse esemena. Seda saab käes hoida, vaadata, katsuda, puhastada, laenata ja ka riiulisse paigutada.

Just see füüsilise ja digitaalse ühendus muudab DVD käesoleva lõputöö jaoks tähenduslikuks. Praktilises töös „Ood DVD-le“ ei huvita mind DVD ainult filmi kandjana, vaid ka objektina, mille materiaalne kohalolu kannab endas ühe meediakultuuri mälu. DVD muutub uurimisobjektiks mitte üksnes oma tehnoloogilise ajaloo, vaid oma vahepealse staatuse tõttu.

1.2 Füüsiline objekt ja digitaalne sisu

DVD-d võib käsitleda füüsilise digitaalsuse näitena. Plaadile salvestatud informatsioon on digitaalne, kuid kasutaja kogeb seda konkreetsete eseme kaudu. Digitaalne sisu ei ilmu vaatajani iseseisvalt, vaid plaadi, karbi, mängija, ekraani ja kasutusolukorra vahendusel. Plaadi pinnal paiknevad andmed ei ole silmaga loetavad, kuid nende olemasolu on seotud nähtava ja puudutatava kandjaga. See eristab DVD-d hilisemast platvormipõhisest meediast. Voogedastusteenuses on film kasutajale nähtav pealkirja, pisipildi või treilerina. DVD puhul oli kandja aga alati osa vaatamiseest kogemusest, isegi kui filmi vaatamise ajal jäi plaat mängija sisse peitu. Enne filmi käivitamist tuli plaat karbist välja võtta, mängijasse asetada ja valida menüüst vajalikud seaded. Filmi vaatamiskogemus algas seega juba enne kujutise ilmumist ekraanile.

DVD füüsilist kohalolu toetas ka pakend: karp oli korraga praktiline, plaati kaitsev, graafiline ja informatiivne objekt. Kaanepilt, tagakaane tekst, stuudio logod, vanusepiirangud ja lisamaterjalide nimekiri moodustasid osa filmi vaatamiseelsest kogemusest. Enne filmi käivitamist tutvus vaataja sageli selle füüsilise kujunduse ja tagakaanel oleva lühikirjeldusega. Nii toimis DVD-karp väikese visuaalse ja informatiivse sissejuhatusena. DVD-l oli ka ruumiline kohalolu. Riiulil paiknev plaat ei olnud sama mis fail serveris või pealkiri voogedastusplatvormi kataloogis. See oli koduses ruumis nähtav ka siis, kui seda parasjagu ei vaadatud. DVD-kogu võis anda aimu omaniku filmieelistustest, žanrihuvidest või isiklikest mälestustest. Selline nähtav kohalolu on oluline, sest see näitab, et digitaalne meedia ei ole alati olnud kasutaja jaoks nähtamatu või peidetud ajal kui seda parajasti ei vaadata.

Samas ei soovi ma DVD-d käsitleda ainult stabiilse või nostalgilise objektina. Selle füüsilisus tähendab ka haavatavust. Plaadi pinnale võivad tekkida kriimud, karp võib puruneda, pind võib määrduda ning mängija võib lakata töötamast. Digitaalne sisu ei ole DVD puhul abstraktselt „kõikjal“, vaid seotud kindla esemega, mille eest tuleb hoolt kanda. See materiaalne haavatavus muutub hilisemates peatükkides oluliseks nii omandi, säilitamise kui ka plaadi pinna vaatlemise seisukohalt.

1.3 DVD koduse vaatamiskultuuri osana

DVD levik toimus samaaegselt kodukinokultuuri tugevnemisega. 2000. aastate alguses muutusid kodudes tavalisemaks suuremad televiisorid, DVD-mängijad ja kodukino süsteemid. Filmivaatamine liikus üha enam kodusesse ruumi, kuid see ei tähendanud kaugeltki kino asendamist. Kodune vaatamine kujunes omaette praktikaks, millel olid teistsugused rütmid, harjumused ja sotsiaalsed vormid. DVD muutis kodus filmide vaatamise kontrollitavamaks. VHS-i puhul tuli konkreetse stseeni leidmiseks linti edasi või tagasi kerida. DVD võimaldas liikuda peatükkide vahel kiiresti ja täpselt. Microsofti DVD-Video ülevaate järgi on DVD üles ehitatud tiitlite, peatükkide, menüüde ja helivoogude süsteemina. Tehniliselt tähendab see, et DVD ei olnud ainult järjestikune videosalvestis, vaid navigeeritav struktuur (Microsoft Learn, 2023).

Vaataja ei olnud enam ainult filmi käivitaja, vaid ka kasutaja, kes sai valida keele, subtiitrid, stseeni või lisamaterjalid. Sageli ei alanud film kohe, vaid sellele eelnes plaadi laadimine (paar sekundit), menüü navigeerimine, keele- ja helivalik, tootjalogo, hoiatus või animeeritud vaheekraan. Need elemendid võisid tunduda kõrvalised, kuid need moodustasid olulise osa DVD kasutuskogemusest.

Koduses ruumis oli DVD ka sotsiaalne objekt. Plaati sai laenata, kinkida, kuhugi kaasa võtta või riulis teistele näidata. Erinevalt striimingust, kus ligipääs on seotud konto ja teenusega, oli DVD kergesti jagatav ese. DVD liikus inimeste vahel nagu raamat, CD või lauamäng.

DVD vaatamiskultuuri juurde kuulus ka korduvvaatamine. Kodus olevate plaatide arv oli piiratud ning seetõttu pöörduti sageli tuttava sisu juurde tagasi. Eriti lastefilmide puhul muutus korduvvaatamine osaks argirutiinist. Film ei olnud ainult ühekordne kogemus nagu tele-eestrist vaatamise korral, vaid objekt, mille juurde sai naasta. Korduvvaatamine kinnistas mitte ainult filmi sisu, vaid ka selle ümber oleva kasutuskeskkonna: menüüanimatsioonid ja -heli, karbikujunduse, plaadi välimuse ning sidus selle konkreetse vaatamisolukorraga.

Käesoleva töö jaoks on DVD kodune vaatamiskultuur oluline taust, mitte otsene rekonstruktsioon. Praktiline töö ei taasta elutoa ülesehitust, see ei kasuta DVD-riiulit ega loo konkreetse filmiõhtu keskkonda. Küll aga lähtub see formaadist, mille tähendus kujunes suuresti koduses vaatamisruumis ja korduvates kasutusolukordades.

1.4 DVD-menüüd ja lisamaterjalid kui kadunud kasutajakogemus

Üks DVD kõige iseloomulikumaid omadusi oli menüü. Menüü kaudu sai valida filmi käivitamist, peatükke, heli keelt, subtiitreid või vaadata lisamaterjale. DVD-menüü ei olnud ainult tehniline valikuekraan, vaid sageli ka esteetiline sissejuhatus filmi maailma. Näiteks lastefilmide menüüd olid värvilised ja mängulised, õudusfilmide omad tumedad ja pingestatud, ulmefilmide omad sageli metallsed või futuristlikud. Menüüst sai vahepealne kogemus filmi ja vaataja vahel. Menüüde tähendus oli tugev ka seetõttu, et need jäid sageli korduma. Kui film jäi käivitamata või vaataja ootas, kordus menüü muusika, animatsioon või taustapilt. Selline kordus võis muutuda määluliselt sama tugevaks kui film ise. Paljud DVD-ajastu vaatajad mäletavad konkreetseid menüüheliseid, animatsioone või visuaalseid lahendusi. Tänapäeva striimingukeskkonnas on selline kogemus suuresti kadunud, sest platvormi kasutajaliides kuulub enamasti platvormile, mitte konkreetsele filmile.

Lisamaterjalid olid DVD-kultuuri teine oluline osa. Režissööri kommentaarid, kustutatud stseenid, intervjuud, *making-of*-dokumentaalsed ja trailerid muutsid filmi väljaande terviklikumaks. DVD ei pakkunud ainult filmi, vaid filmi ümber loodud konteksti. Vaatajal oli võimalik näha tootmisprotsessi telgitaguseid, kuulata autorite kommentaare ja suhestuda teosega analüütilisemalt. See aspekt on oluline, sest DVD puhul oli väljaanne sageli rohkem kui üksik audiovisuaalne teos. Plaat, karp, menüü ja

lisamaterjalid moodustasid terviku. Striimingukeskkonnas on suur osa sellest väljaandelisest eripärast kadunud või on see muudetud vähem nähtavaks. Vaataja näeb filmi sageli platvormi kataloogi elemendina, mitte kindla väljaande osana, puudub tervikliku paketi kuvand.

Käesoleva tööga suhestub see kogemus kaudselt. Töö praktiline osa ei taasta DVD-menüüd ega lisamaterjale, kuid kasutab ootamise, korduse ja vahepealsuse loogikat. Pimedas ruumis korduv kujutis ei vii narratiivse filmi alguseni, vaid hoiab vaatajat seisundis, kus tähelepanu liigub sisult meediumile endale. Nii meenutab töö DVD-menüü atmosfäärilist aega, kuid nihutab selle abstraktseks valgus- ja pinnakogemuseks.

1.5 DVD kui üleminekuobjekt

DVD-d võib käsitleda üleminekuobjektina. See tuli pärast VHS-i ja enne striimingukultuuri täielikku domineerimist. DVD tõi kodusesse filmivaatamisse digitaalse kvaliteedi, navigeeritavuse ja lisamaterjalid, kuid säilitas samal ajal füüsilise objekti staatuse. Selle vahepealse staatuse tõttu muutub DVD tänapäeval eriti kõnekaks. Kui DVD oli igapäevane tehnoloogia, jäi selle materiaalsus suuresti enesestmõistetavaks. Alles pärast striimingukultuuri normaliseerumist muutub selgemaks, et DVD pakkus väga konkreetset suhet meediasse: filmi sai füüsiliselt omada, kodus eksponeerida, laenata, müüa, ja füüsiliselt eksponeerida.

Samas ei ole DVD väärtus käesolevas töös ainult nostalgiline. DVD ei ole oluline üksnes seetõttu, et see meenutab varasemat kodust meedia tarbimiskultuuri. See on oluline seetõttu, et see tõstatab ühe tähtsa küsimuse, mis on tänapäevases digitaalses kultuuris sageli unarusse jäänud: millise materiaalse aluse kaudu digitaalne kujutis vaatajani jõuab?

Praktiline töö „Ood DVD-le“ lähtubki sellest küsimusest. Töö ei käsitlen DVD-d tervikliku koduse kasutuskultuuri rekonstruktsioonina, vaid võtab formaadist ühe keske materiaalse tunnuse: plaadi loetava läikiva pinna ja toob selle vaataja ette. Plaadi pind, mis tavakasutuses oli vahend andmete lugemiseks, muutub kunstilises kontekstis vaatamise objektiks.

1.6 Teoreetilise materjali analüüs

DVD-d käsitlev tehniline ja kultuuriline materjal võimaldab teha mitu käesoleva töö jaoks olulist järeldust. Esiteks näitab formaadi ajalugu, et DVD edukus ei tulenenud ainult tehnilisest paremusest, vaid ka standardiseerimisest ja tööstuslikust kokkuleppest. Elektroonikatootjate, filmistuudiotite ja tarbijaturu koostöö võimaldas DVD-l kujuneda

lühikese ajaga massiliseks kodumeedia vormiks (Taylor, DVD Frequently Asked Questions, 2025).

Teiseks näitab DVD tehniline ülesehitus, et tegemist ei olnud lihtsalt parema kvaliteediga videokandjaga. Peatükid, menüüd, helivalikud ja subtiitrid muutsid filmi kasutaja jaoks liigendatud ja navigeeritavaks kogemuseks. DVD tõi kodusesse vaatamisse kasutajaliidese ning muutis filmi vaatamise osaliselt interaktiivseks juba enne tänapäevaseid striimingukeskkondi (Microsoft Learn, 2023).

Kolmandaks osutab DVD kodune kasutus sellele, et filmi kultuuriline tähendus ei teki ainult selle narratiivist ega algsest kinolevist. Kodune vaatamine, korduvvaatamine, kogumine, laenamine ja väljaannete omamine on samuti osa filmi kultuurilisest elust. DVD sobib sellesse raamistikku seetõttu, et see muutis filmi kodus nähtavaks, korrastatavaks ja kogutavaks objektiks.

Neljandaks loob DVD kui füüsilise digitaalse meediumi käsitus otsese seose lõputöö praktilise osaga. Kui DVD oli kasutuses vahendina, mille kaudu film jõudis ekraanile, siis „Ood DVD-le“ pöörab tähelepanu kandjale endale. See ei tähenda, et praktiline töö ainult illustreeriks teoreetilist arutelu. Pigem jätkab see sama küsimusega visuaalses vormis: kuidas vaadata meediumit ennast olukorras, kus füüsilised meediakandjad on muutunud järjest vähem nähtavaks?

Sellest tulenevalt saab DVD-d käesolevas töös mõista mitte ainult ajaloolise formaadina, vaid uurimisvahendina. DVD kaudu saab rääkida digitaalse meedia materiaalsusest, kodusest vaatamiskultuurist, omandist, mälust ja ka kandja haavatavusest. Esimene peatükk loob sellele aluse: DVD näol ei ole antud kontekstis tegemist ainult nostalgiline esemega, vaid füüsilise digitaaloptilise meediumiga, mille kaudu muutub nähtavaks üks oluline muutus audiovisuaalses kultuuris.

2. DVD PIND, VALGUS JA TAJULINE KOGEMUS

Käesolevas peatükis ei käsitle DVD-d enam eelkõige formaadi, koduse meediaobjekti või omandatava väljaandena, vaid pinnana. Kui eelmine peatükk lõi raamistiku DVD kui füüsilise digitaalse meediumi mõistmiseks, siis siin kitseneb fookus DVD plaadi loetavale poolele, selle valguslikule käitumisele ja sellele, kuidas pind võib video-installatsioonis muutuda iseseisvaks kujutiseks. Selline fookus tuleneb otseselt praktilisest tööst „Ood DVD-le“. Installatsioonis ei ole keskmes DVD-le salvestatud film, vaid DVD plaadi pind ise. Pind, mis tavakasutuses jääb pigem tehniliseks vahendiks, muutub siin vaatamise objektiks. Seetõttu ei ole DVD läikiv pool selles peatükis kõrvaline detail, vaid töö keskne kujund: see on korraga tehniline lugemispind, optiline nähtus ja mäluaine objekt.

Peatüki eesmärk on uurida, kuidas DVD plaadi loetav pind muutub valguse, kaamera, ekraani ja vaataja pilgu kaudu tajuliseks kogemuseks. Selleks käsitle esmalt kandja muutumist kujutiseks, seejärel DVD pinna optilist eripära, pinna ja ekraani suhet, haptilist vaatamist, pimedat ruumi ning lõpuks kriime, tolmu ja pinna ajalisust.

2.1 Kandjast kujutiseks

DVD tavapärasel kasutusel on plaat vahend. Selle ülesanne on vahendada sisu, enamasti filmi või sarja, ilmumist ekraanile. Pärast plaadi mängijasse asetamist kaob objekt vaataja tähelepanu alt ning selle asemel muutub nähtavaks plaadile salvestatud audiovisuaalne teos. Sellises kasutusolukorras on DVD pind tehniline tingimus, mitte vaatamise eesmärk, erinevalt näiteks vinüülplaadist, mille füüsiline kohalolu ja nähtavus on osa kuulamiskogemusest.

Praktiline töö pöörab selle suhte ümber. DVD ei vahenda enam harjumuspärast audiovisuaalset sisu, vaid muutub ise kujutise allikaks. Kaamera ei otsi plaadi pinnalt narratiivset sisu, vaid salvestab valguse liikumist selle pinnal. Nii nihkub tähelepanu salvestatud teoselt kandjale endale. Objekt, mis oli mõeldud kujutise vahendamiseks, muutub kujutise subjektiks. Selline nihutus muudab ka DVD tähendust. Kui DVD oli oma kasutusajal eelkõige koduse audiovisuaalse sisu esitamise vahend, siis installatsioonis vaadeldakse seda objektina, millel on iseseisev visuaalne ja materiaalne kohalolu. Plaadi pind ei ole enam läbipaistev tehniline vahend, vaid nähtav, uuritav ja ajas muutuv materjal.

Seda saab seostada meediaarheoloogilise mõtteviisiga. Jussi Parikka käsitleb meediaarheoloogiat lähenemisena, mis uurib meediakultuuri ajalisi kihte, kõrvale jäänud tehnoloogiaid ja nende jätkuvat mõju tänapäevastele meediavormidele. DVD on selles kontekstis kõnekas objekt, sest see kuulub aega, mil digitaalne kujutis oli veel selgelt

seotud käegakatsutava kandjaga (Parikka, 2012). „Ood DVD-le“ ei taasta DVD ajaloolist kasutusolukorda, vaid toob esile ühe selle materiaalse tunnuse: loetava läikiva pinna.

2.2 DVD plaadi läikiv pind kui optiline nähtus

DVD-plaadi helk ei tulene ainult sellest, et plaadi pind on sile ja peegeldav. Oluline on eristada kahte erinevat nähtust: läiget ja vikerkaarelaadset värvimängu. Läige tekib plaadi peegeldavast kihist, mille kaudu mängija laser andmeid loeb. Värviline helk tekib aga seetõttu, et DVD pind ei ole mikroskoopilisel tasandil täiesti sile. Plaadil on väga tihedalt kokku pakitud radiaalne andmerada, millel on mikroskoopilised süvendid ja tasapinnad. DVD puhul on radade vahe umbes 0,74 mikromeetrit, mis on nähtava valguse lainepikkustega võrreldavas suurusjärgus. Just seetõttu käitub DVD pind valguse suhtes difraktsioonivõre sarnaselt ja tekivad ilusad värvilised helgid (IASA, 2026).

Käesoleva töö jaoks on oluline, et DVD pinna visuaalsus ei ole püsiv kujutis. See sõltub plaadi asendist, kaamera või vaataja positsioonist, valguse suunast ja nende omavahelisest liikumisest. Sama plaat võib eri tingimustes näida külmalt hõbedane, värviliselt helkiv, peaaegu must või tugevalt peegeldav. See muutlikkus teeb DVD plaadi sobivaks video-installatsiooni materjaliks. Foto võiks jäädvustada ühe hetke plaadi valguslikust käitumisest, kuid video võimaldab näidata pinna muutumist ajas. Kujutis ei teki ainult objektist, vaid valguse, pinna, kaamera ja liikumise suhtest. DVD muutub sellisel viisil väikeseks valgusmaastikuks, mille suurendamine ekraanil toob esile detailid, mida tavakasutuses märgatakse vaid hetkeks.

DVD pinna esteetiline mõju on seotud selle tehnilise funktsiooniga. Plaadi läikiv pool ei ole kujundatud dekoratiivseks pinnaks, vaid andmete lugemiseks. Ometi tekitab sama tehniline struktuur valguse käes tugeva visuaalse efekti. See muudab DVD huvitavaks objektiks: selle esteetiline mõju ei ole lisatud väljastpoolt, vaid tuleneb meediumi enda materiaalsest ehitusest. Tänu millele tuletab plaadi pinna helk meelde, et digitaalne meedia ei ole täiesti immateriaalne. Isegi digitaalne kujutis vajab kandjat, seadet ja valgust. DVD teeb selle seose nähtavaks väga otsesel viisil: andmed asuvad füüsilisel objektil, kuid vaatajale ilmneb see info ennekõike pinnalt peegelduva valgusena.

2.3 Pind, ekraan ja materiaalsus

DVD pinna filmimine ja ekraanidel esitamine loob suhte kahe pinna vahel. Esimene pind on DVD plaadi loetav külg, millelt valgus peegeldub. Teine pind on monitori või

televisori ekraan, millel see peegeldus uuesti nähtavaks muutub. Installatsioonis ei ole ekraan ainult neutraalne kuvamisvahend, vaid teine pind, mis vahendab esimest pinda.

Giuliana Bruno käsitleb tekstis „Surface Tension, Screen Space“ pinda kui aktiivset kohta, kus materiaalsus, mediaalsus ja ruumilised suhted omavahel kohtuvad. Tema mõtlemises ei ole pind pelgalt väline kest või passiivne piir, vaid koht, kus kujutis, ruum ja vaataja kogemus saavad kokku. See mõttekäik aitab mõista ka „Ood DVD-le“ installatsiooni: töö ei käsitle kujutist ainult representatsioonina, vaid pinna ja ekraani suhtena (Bruno, 2020). DVD pind muutub installatsioonis ekraanipinnaks, tõlgitud pinnaks. See ei ole lihtne dokumentatsioon objektist, sest salvestamise ja kuvamise käigus muutub plaadi mõõtkava, valguslik intensiivsus ja tajuline mõju, sest mängus on kaamera sensor pind, mis on osa salvestamisahelast. Väike läikiv ese, mida tavaliselt hoitakse käes vaid korra, ilmub ekraanil suurendatud ja kestva vaateväljana. Nii saab argisest kandjast ruumiline ja valguslik kogemus.

Pinna mõiste on siin oluline ka seetõttu, et DVD plaadi loetav külg on korraga nähtav ja suletud. Vaataja näeb läiget ja värve, kuid ei näe andmeid ennast. Digitaalne informatsioon jääb inimsilmale nähtamatuks. Installatsioon ei püüa seda informatsiooni avada, vaid keskendub sellele, mis on vaatajale nähtav: pinnale, valgusele ja selle muutumisele. Nii tekib ka digitaalse meedia paradoks. Sisu on füüsiliselt olemas, kuid see ei ole otseselt loetav. Nähtavaks saab hoopis kandja pind, mis tavapärasest kasutuses pidi jääma vahendavaks ja tagaplaaniliseks. „Ood DVD-le“ kasutab seda paradoksi, et pöörata tähelepanu digitaalse kujutise materiaalsele alusele.

2.4 Haptiline vaatamine ja lähedane pilk

DVD pinna kujutamine ei kutsu vaatajat jälgima narratiivi, vaid vaatama tekstuuri, läiget ja muutumist. Selline vaatamine on lähedane sellele, mida Laura U. Marks nimetab haptiliseks visuaalsuseks. Marks kirjeldab haptilist visuaalsust kui nägemise viisi, mis ei hoia kujutisega suurt distantsti, vaid toimib peaaegu puudutuse sarnaselt: vaataja pilk liigub üle pinna, tajudes tekstuuri, materjali ja kujutise kehalist lähedust. Haptiline vaatamine erineb optilisest, distantstilt kontrollivast vaatamisest. Optiline pilk püüab kujutist korrastada, eristada figuuri ja tausta ning saada ülevaadet. Haptiline pilk võib seevastu jääda pinna külge, liikuda aeglaselt detailidel ning keskenduda tekstuurile ja materjalile. Marksi järgi on video puhul haptilised omadused seotud muu hulgas elektroonilise pildi tekstuuri, lähikaadri ja kujutise osalise loetamatusega (Marks, 2000).

„Ood DVD-le“ loob haptilise vaatamise võimaluse sellega, et DVD pind on esitatud lähedalt ja aeglaselt. Vaataja ei saa pildist välja lugeda sündmustikku. Ta ei näe tegelasi, ruumi ega tegevust tavapärasest tähenduses. Selle asemel on fookuses valguse liikumine, pinna helk ning võimalikud kriimud, sõrmejäljed või tolmu. Pilk ei liigu narratiivis edasi, vaid peatub pinnal. See on oluline erinevus tavapärasest filmivaatamisest. Film juhib vaatajat sageli läbi sündmuste; installatsioon kutsub jääma ühe objekti juurde. DVD pind muutub ekraanil nahataoliseks või topograafiliseks väljaks, mida ei saa täielikult „ära lugeda“. Seda saab jälgida, kogeda ja tajuda. Just kujutise osaline loetamatus annab vaatajale võimaluse keskenduda materjalile endale.

Haptilise vaatamise kaudu muutub DVD pind kehalisemaks. Plaat ei ole enam väike tehniline ese, mis asetatakse mängijasse ja unustatakse. Ekraanil suurendatuna muutub see vaataja silmade ees peaaegu puudutatavaks pinnaks. Selline tajuline lähedus toetab töö keskset ideed: füüsilise digitaalse meedia objekt saab nähtavaks mitte ainult mõistuse, vaid ka pilgu ja keha kaudu (Marks, 2000).

2.5 Pimedus, ekraan ja ruumivalgus

Praktilises töös on oluline, et DVD pinna video ei ole esitatud neutraalses valgustatud ruumis, vaid pimedas ruumis. Pimedus ei ole ainult tehniline tingimus ekraanide paremaks nähtavuseks. See muudab kogu vaatamisolukorda. Kui ülejäänud ruum taandub, muutuvad ekraanid peamisteks valgusallikateks ning DVD pinna helk hakkab mõjutama ka vaatajat ümbritsevat ruumi. Installatsioonikunsti puhul on ruum töö tähenduse lahutamatu osa. Tate'i kunstimõistete sõnastik kirjeldab installatsioonikunsti kui sageli kindla koha või olukorra jaoks loodud ruumilist kunstivormi (Tate, 2023). Seetõttu ei saa „Ood DVD-le“ puhul rääkida ainult videofailist või üksikust kujutisest. Töö tähendus tekib pimeduse, ekraanide, video ja vaataja ruumilise kohalolu koosmõjus.

Pimedas ruumis tekib DVD pinna kujutisel kahekordne mõju. Ühelt poolt viitab pimedus kino- ja kodukino kogemusele, kus ekraan on peamine valgusallikas. Teiselt poolt muudab pimedus plaadi pinna abstraktsemaks ja valguslikumaks. Vaataja ei kohtu DVD-ga kui füüsilise esemega, vaid helendava pinnana, mis ilmub ekraanil ja valgustab ruumi. Ekraan ei ole selles olukorras ainult aken kujutise juurde. See on füüsiline valgusallikas, mille kaudu DVD pinna peegeldus muutub ruumikogemuseks. Pilt ei jää üksnes ekraanile, vaid mõjutab ruumi atmosfääri ja vaataja tajupositsiooni. Nii liigub DVD pind ühest materiaalsest olekust teise: plaadist videokujutiseks, videokujutiselt ekraanivalguseks ja ekraanivalguselt ruumikogemuseks. Selline vaatamisolukord erineb nii tavalisest

filmivaatamisest kui ka kiirest voogedastusplatvormi liikumisest. Siin ei ole eesmärk kiiresti sisu valida ega narratiivi jälgida, vaid viibida pinna ja valguse ees. Töö aeglustab pilku ning rõhutab ekraani kui valguslikku ja ruumilist objekti.

2.6 Kriimud, tolmu ja pinna ajalisus

DVD pind ei ole ainult läikiv ja esteetiline. See on ka haavatav. Plaadi loetav pool võib kanda kriime, sõrmejälgi, tolmu ja muid kasutusjälgi. Tavakasutuses võivad sellised jäljed muutuda probleemseteks, takistades mängijal plaadi lugemist. Installatsiooni kontekstis muutuvad need aga ajalisuse märkideks. Optiliste meedia säilitamise kohta kirjutatud artiklis rõhutatakse Iraci, et mustus, tolm, õlised jäägid ja sõrmejäljed võivad takistada laseril andmekihini jõudmist ning kriimud või kehva kvaliteediga kandjad võivad põhjustada lugemisvigu. Samuti kirjeldatakse optilise meedia kihilist ehitust ning seda, kuidas andmekihid, peegeldavad kihid ja plastmaterjalid võivad aja jooksul kahjustuda. See näitab, et DVD pind ei ole ainult esteetiline valgusallikas, vaid ka tehniliselt habras meedium (Iraci, 2020).

Kuna DVD näol on tegu digitaaloptilise füüsilise meediumiga, mille vaatamiseks tuleb see karbist välja võtta ja mängijasse asetada, sel hetkel on plaat on kõige haavatavamas seisus. Iga väiksema eksimuse võis jätta pinnale jälje. Plaadi pind kannab seega mitte ainult andmeid, vaid tihti ka kasutus- ja hoolsusajalugu. Töö praktiline osa ei pea neid jälgi varjama. Kui video toob esile kriime, tolmu või sõrmejälgi, muutub DVD pind veelgi selgemalt materiaalseks. Täiuslikult puhas helk viitab pigem tehnoloogilisele ideaalsusele; kasutusjälgedega plaat aga sisu tähtsusele. Just see teeb DVD-st sobiva mäluobjekti. Siin tekib oluline pinge. DVD oli kunagi seotud digitaalse puhtuse ja kvaliteedi lubadusega: parem pilt, parem heli, korduv vaatamine ilma VHS-lindile omase kulumiseta. Ometi on DVD ise füüsiliselt haavatav. See võib muutuda loetamatuks, kahjustuda või aja jooksul rikneda, erinevalt analoogkandjatest VHS, helikassett või vinüül, mis küll kuluvad, iga esitusega aga selline DVD-le omane järsk riknemine on tavakasutuses praktiliselt võimatu. DVD plaadi pinna ilu ja haprus kuuluvad kokku, sama pind, mis valguse käes helgib, võib olla ka pind, mille kaudu meedium lõpuks üles ütleb.

Selline pinna ajalisus juhatas edasi järgmise peatüki juurde, kus keskmesse tõusevad omand kadumise fenomen, plaadi säilitamine ja digisisu arhiiveerimine. Kui meedia paikneb füüsilisel objektil, siis säilitamine ei tähenda ainult ligipääsu hoidmist, vaid ka materjali eest hoolitsemist. Voogedastusplatvormidel võib sisu kaduda litsentside, teenusetingimuste või platvormi otsuste tõttu. DVD puhul võib kadumine alata palju

vaiksemalt: kriimust, tolmust, kihilisest kahjustusest või pinnalt, mida laser enam lugeda ei suuda.

3. OMANDI KADUMINE JA ARHIVEERIMINE VOOGEDASTUSKULTUURIS

Käesolevas peatükis liigun DVD pinna ja tajulise kogemuse juurest laiemale küsimuse juurde: mida tähendab audiovisuaalset teost omada ja säilitada ajal, mil suur osa filmidest, sarjadest ja muust ekraanisist on seotud platvormide, kasutajakontode ja litsentsidega? Kui eelmine peatükk käsitles DVD-plaati loetavat pinda valguse ja vaatamiskogemuse kaudu, siis siin on fookuses DVD kui omatav ja säilitatav objekt.

DVD ei ole selles peatükis nostalgiaobjekt, mille kaudu vastandada „head vana“ ja „halba uut“. Pigem võimaldab DVD võrrelda kahte erinevat meediakogemust: füüsilist omandit ja digitaalset ligipääsu. Mõlemal on oma tugevused ja nõrkused. Füüsiline plaat võib kriimustuda, määrduda või aja jooksul rikneda, kuid selle olemasolu on kasutajale nähtav ja kontrollitav. Platvormil olev teos võib olla mugavalt kättesaadav, pakkudes samal ajal ka paremat resolutsiooni, kuid selle sisu püsimine sõltub õigustest, lepingutest, regioonidest ja teenusepakkuja otsustest.

Selle peatüki eesmärk ei ole väita, et füüsiline meedia oleks digitaalsetest platvormidest igas mõttes parem. Olulisem on näidata, kuidas omandi tähendus on muutunud. DVD-ajastul oli film seotud konkreetse esemega. Striimingukultuuris on film sageli seotud ligipääsu, konto ja litsentsiga. See muutus mõjutab otseselt viisi kuidas teoseid vaadatakse, kogutakse, mäletatakse ja säilitatakse.

3.1 Füüsiline omand ja digitaalne ligipääs

DVD-ajastu üks keskseid omadusi oli füüsiline omand. Filmi või sarja ostmine tähendas konkreetse väljaande omamist: plaat, karp ja kogu plaadil olev sisu. Omand ei tähendanud muidugi täielikku õigust teosega ükskõik mida teha. Autoriõigus kehtis endiselt, kuid kasutaja jaoks oli suhe selgem: ostetud plaat oli tema valduses, andes talle loa teha sellega ükskõik mida, väljaarvatud autoriõigusega kaitsud tegevused, nagu näiteks filmi massiline levitamine, digitaalsete filmifailide jagamine ehk interneti piraatluse näol. Voogedastusplatvormide kultuuris on see suhe muutunud. Film või sari ei asu enam kasutaja kodus, vaid platvormi kataloogis. Kasutaja maksab teenuse, rendi või digitaalse ostu eest, kuid tegelik ligipääs sisule sõltub platvormist, kontost, regioonist ja litsentsilepingutest. Selline süsteem on mugav, sest see annab kiire ligipääsu väga suurele hulgale sisule. Samal ajal muudab see omandi mõiste ebamäärasemaks. Kasutaja ei oma enam konkreetset teost, vaid luba seda teatud tingimustel vaadata.

Õigusteaduslikus ja tarbijakaitse arutelus on seda probleemi kirjeldatud kui digitaalse omandi dilemmat. Vanderbilt Law Schooli avalikus artiklis märgitakse, et kasutajad saavad digitaalse omandi haprusest sageli teadlikuks alles siis, kui „ostetud“ filmid või telesarjad kaovad nende digikogudest: litsentside aegumise või platvormi sulgemise tõttu. Erinevalt füüsilisest meediast sõltub digitaalne sisu õiguste omanike ja levitajate kokkulepetest (Annadurai, 2025). DVD väärtus muutub selles kontekstis selgemaks. Plaat ei ole ainult vaatamisvahend, vaid ka ligipääsu vorm, mis ei sõltu igapäevaselt platvormi kataloogist ega internetiühendusest. Kui plaat on kasutaja käes ja vajalik tehnika töötab, on teos endiselt kättesaadav. See ei tee füüsilist meediat igaveseks, kuid annab kasutajale teistsuguse kontrolli kui platvormipõhine ligipääs.

3.2 Digitaalne ost kui litsents

Digiteenuste puhul tekitab segadust sageli sõna „osta“. DVD plaatide puhul tähendas ost konkreetse füüsilise eksemplari omamist. Digitaalses keskkonnas võib sama sõna tähendada hoopis litsentsi: õigust teost vaadata seni, kuni platvormil on selle levitamiseks vajalikud õigused ja kuni kasutaja konto on aktiivne. Kasutajaliides võib sellist tehingut esitada ostuna, kuid õiguslikult ei pruugi see võrrelda füüsilise eksemplari omamisega. Selle probleemi nähtavust näitab USA-s, California osariigis vastu võetud seadus AB 2426, mis käsitleb digitaalsete kaupade müümisel kasutatavat sõnastust. Seaduse tekst keelab teatud juhtudel kasutada termineid nagu „buy“ või „purchase“, kui mõistlik tarbija võiks sellest järeldada piiramatut omandi tekkimist, on siisiki reaalsus veidi kurvem, tegelikult saab ta ainult piiratud õiguse digitaalsele kaubale. Sellisel juhul peab litsentsi olemus olema tarbijale selgelt ja arusaadavalt märgitud, et tarbija mõistaks, et antud ost ei pruugi olla igavene. (Legiscan, 2024).

Käesoleva töö jaoks on see oluline mitte õigusliku detailina, vaid kultuurilise sümptomina. Kui seadusandlikul tasandil on vaja täpsustada, mida tähendab digitaalse sisu „ostmine“, siis näitab see, et omandi mõiste on kasutaja jaoks ebaselgemaks muutunud. Kui füüsilise eseme puhul on omandisuhe arusaadav, siis digitaalse ostu puhul võib kasutaja kogeda omandit kasutajaliidese kaudu, kuid selle litsentsi tegelik kestus sõltub tingimustest ja lepingutest, mida ta ei pruugi igapäevaselt märgata ega lugeda. DVD on selle taustal lihtsam objekt. See ei ole õiguslikult piiranguteta, kuid selle olemasolu ei ole peidetud teenusetingimustesse. Plaat asub kodus, mitte platvormil. Just selline nähtav omandisuhe teeb DVD-st käesolevas töös olulise meediaobjekti.

3.3 PlayStation Store'i juhtum

Digitaalse ostu haprus muutub eriti selgeks konkreetsete juhtumite kaudu. Sony teatas 2021. aastal PlayStation Blogis, et PlayStation Store lõpetab alates 31. augustist 2021 filmide ja telesisu ostmise ning rentimise teenuse pakkumise. Otsust põhjendati sellega, et kasutajad liiguvad üha enam tellimus- ja reklaamipõhiste voogedastusteenuste poole. Samas lubati, et varem ostetud filme ja muud sisu saab jätkuvalt vaadata PS4, PS5 ja mobiilseadmete kaudu. See lubadus ei jäänud aga kauaks püsima. 2022. aastal kirjutas The Verge, et Saksamaa ja Austria PlayStationi kasutajad kaotavad ligipääsu osale varem ostetud StudioCanali filmidele. Artikli järgi puudutas muudatus 314 filmi Saksamaal ja 137 filmi Austrias. Nende seas kuulsamad näited: Chicken Run, John Wick, La La Land, Saw ja Tinker Tailor Soldier Spy (Porter, 2022).

See juhtum on oluline, sest kasutaja ei kaotanud ligipääsu oma vea tõttu. Sisu kadus platvormi ja telesisu õigusi omanike vaheliste kokkulepete muutumise tõttu. Kasutaja oli teose eest maksnud, kuid see ei andnud talle samasugust kontrolli nagu füüsiline eksemplar. Sellest ei järeldu, et iga digitaalne ost tingimata kaob. Pigem näitab juhtum, et digitaalne omand sõltub nähtamatust infrastruktuurist: õigustest, serveritest, kasutajakontodest ja platvormi ning levitajate vahelistest lepingutest.

3.4 Platvorm ei ole arhiiv

Voogedastuskeskkonnad jätavad sageli mulje suurest digitaalsest arhiivist. Kataloog on mahukas, otsing kiire ja sisu näib olevat pidevalt saadaval. Tegelikult ei ole platvorm sama mis arhiiv. Platvormi eesmärk on pakkuda teenust, mitte tingimata säilitada teoseid püsivalt samal kujul ja samas koosseisus. Sisu lisatakse, eemaldatakse, liigutatakse või muudetakse vastavalt õigustele, majanduslikele otsustele ja ettevõtete strateegiatele. Seda näitab näiteks HBO Maxi ja Warner Bros. Discovery sisu eemaldamise praktika. Isegi platvormide enda originaalsisu ei pruugi jääda püsivalt kättesaadavaks. Kui teos eemaldatakse platvormilt, ei tähenda see ainult ühe vaatamisvõimaluse kadumist. Mõnikord võib kaduda ka kõige lihtsam ligipääs teosele, eriti juhul, kui seda ei ole füüsilisel kujul välja antud või see ei ole mujal legaalselt kättesaadav.

Arhiiv ja platvorm lähtuvad erinevast loogikast. Kui Arhiiv tähendab säilitamist, sisu korrastamist ja pikaajalist ligipääsu, siis platvorm seevastu aga teenust, kasutusmugavust ja muutuvat kataloogi. DVD-kogu ei ole kindlalt arhiiv, kuid see põhineb teistsugusel suhtel: kasutaja valib, milliseid filme ja kui palju ta hoiab, ning valitud sisu

paikneb kindlas kohas. Teos ei kao sealt seetõttu, et platvorm vahetab kataloogi või lõpetab litsentsilepingu. Selle erinevuse mõistmine on käesoleva töö jaoks oluline.

3.5 Originaalversioonid ja muudetud sisu

Sisu kadumine ei tähenda alati seda, et teost ei saa enam üldse vaadata. Mõnikord on teos platvormil olemas, kuid mitte algsel kujul. Muutuda võivad kuvasuhe, montaaž, heliriba, subtiitrid, episoodide järjekord või konkreetsete osade kättesaadavus. Sellisel juhul ei kao teos täielikult, vaid muutuda võib kontekst, mis paratamatult muudab ka sisu. Hea näide on sarja The Simpsons varasemad hooajad, mis loodi 4:3 kuvasuhte, kuid Disney+ esitas need alguses 16:9 laiekraanformaadis. See tähendas, et osa pildist lõigati kuvasuhte muutmisel kaadrist välja. Probleem ei olnud ainult vormiline, vaid osa visuaalseid nalju ja kaadriinfot kadus, muutes paljud episoodid veidike veidraks ja mõned kindlad tseenid ka täiesti arusaamatuks. 2019. aastal lubas Disney+ fännide kriitika järel teha esimesed 19 hooaega ja osa 20. hooajast kättesaadavaks ka algses 4:3 kuvasuhtes (Marsh, 2019).

See juhtum sobib hästi füüsilise meedia arhiivilise väärtuse selgitamiseks. DVD-väljaanne võib säilitada konkreetse ajaloolise versiooni: algse kuvasuhte, toonase tõlke, menüüd, lisamaterjalid, originaalsed värvid ja väljaande konteksti. Platvorm võib hiljem pakkuda paremat tehnilist kvaliteeti või mugavamalt ligipääsu, kuid see ei tähenda automaatselt, et algne vorm säilib. Kuvasuhte muutmine muudab kogu teose tajumist.

Teine Simpsonitega seotud näide puudutab episoodi „Stark Raving Dad“, milles Michael Jackson andis hääle tegelasele Leon Kompowskyle. Pärast dokumentaalfilmi Leaving Neverland otsustasid sarja produtsendid episoodi levist eemaldada. The Guardian kirjutas 2019. aastal, et episood eemaldati pärast dokumentaalfilmis esitatud süüdistusi Jacksoni vastu (Marsh, 2019). See näide on keerulisem, sest siin põimuvad eetika, autorlus, avalik mälu ja levitamisoigused. Sisu eemaldamist platvormidelt võib mõista produtsentide otsusena, kuid arhiivi seisukohalt näitab see, kui kergekäeliselt võib ametlikult levist kaduda konkreetne telesisu. Varasemad DVD-väljaanded võivad sellisel juhul säilitada midagi, mida hilisem platvormiversioon enam ei sisalda. See ei tähenda, et iga eemaldatud teos peaks tingimata aktiivses ringluses olema. Pigem näitab see, et füüsiline väljaanne võib säilitada kultuurilise ajaloo keerukaid kihte ka siis, kui ametlik levikeskkond muutub.

3.6 Füüsilise meedia haprus: Warner Brosi *disc rot-i* juhtum

Füüsilise meedia arhiivilisest väärtusest rääkides tuleb vältida selle idealiseerimist. DVD annab kasutajale küll tugevama omandi ja kontrolli tunde kui platvormipõhine ligipääs,

kuid see ei tähenda, et füüsiline kandja oleks püsiv või probleemideta. Seda näitab Warner Bros. Home Entertainment-i DVD-de *disc rot-i* juhtum, mis tõusis laiemalt esile siis, kui kollektsionäärid ja filmihuvilised hakkasid märkama, et osa 2000. aastate teisel poolel toodetud Warner Brosi DVD-sid muutub ootamatult loetamatuks.

Disc rot ehk optilise plaadi riknemine tähendab olukorda, kus CD, DVD või mõni muu optiline ketas muutub aja jooksul osaliselt või täielikult loetamatuks. See ei ole üks kindel kahjustus, vaid üldnimetus mitmele materiaalsele lagunemisprotsessile. Probleem võib seisneda peegeldava metallkihi oksüdeerumises, andmekihi kahjustumises, plaadi kihtide lahtitulekus ehk delamineerumises või tootmisest ja säilitustingimustest tulenevas keemilises lagunemises (Iraci, 2020).

Warner Brosi juhtumi puhul puudutas probleem eelkõige Warner Bros. Home Entertainmenti aastatel 2006–2008 valmistatud DVD-sid. Kasutajate kirjelduste järgi ei ilmnunud viga ainult tugevalt kasutatud või halvasti hoitud plaatidel, vaid ka eksemplaridel, mida oli säilitatud hoolikalt või mis olid olnud vähe kasutatud. See muutis juhtumi füüsilise meedia kogujate jaoks eriti häirivaks: plaat, mida peeti püsivaks ja kontrollitavaks omandiks, muutus kasutuskõlbmatuks ka siis, kui omanik oli seda korralikult hoidnud.

Avaliku tähelepanu kasvades tunnistas Warner Bros. Home Entertainment probleemi ning teatas, et paljud aastatel 2006–2008 toodetud DVD-pealkirju võivad olla defektsed. Ettevõtte on pakkunud kahjustatud plaatide asendamist: kui antud plaat on veel saadaval, asendatakse plaat sama teosega; kui väljaanne ei ole enam trükis või õigused on muutunud, pakub firma samaväärse väärtusega asendust (Davis, 2025).

Selle juhtumi puhul on oluline märkida, et probleem ei ole seotud ainult kasutaja hooletuse või tavapärase kulumisega, vaid tõenäoliselt tootmisprotsessi veaga. Mitmed füüsilise meedia kogujad ja teemat kajastanud väljaanded on seostanud defektsed plaadid konkreetse tootmisperioodi ning võimaliku tootmiskvaliteedi probleemiga. Ühe leviva teooria järgi võisid defektsed plaadid pärineda ühest Pennsylvania tootmistehasest, kus kasutati kulude kokkuhoiuks madalama kvaliteediga plaaditoorikuid ja liimi. Seda ei ole Warner Bros ametlikult kinnitanud, mistõttu tuleb seda käsitleda mitte lõpliku faktina, vaid tõenäolise seletusena, mis aitab mõista, miks probleem puudutas just kindlat ajavahemikku ja kindlaid väljaandeid (Davis, 2025).

DVD puhul on liimi ja kihtide kvaliteet eriti oluline, sest plaadi loetavus sõltub sellest, kas laser jõuab andmekihini ning saab sealt kätte piisavalt täpse peegelduse tagasi. Plaadi kihtide degradeerumine võib põhjustada hangumist, hüppeid, või plaadi täielikku

loetamatust. Seetõttu ei ole *disc rot* lihtsalt visuaalne kahjustus. See puudutab otseselt kandja võimet oma digitaalset sisu esitada.

Samas ei lahenda Warner Brosi pakutud asendus kõiki probleeme. Paljud kahjustatud DVD-d kuulusid haruldastesse kogumikesse, piiratud väljaannetesse või ammu lõpetatud seeriatesse. Sellisel juhul ei pruugi uus plaat või samaväärne uus plaat asendada algset objekti. Kolleksionääri jaoks ei seisne väljaande väärtus ainult filmis endas, vaid ka konkreetses pakendis, kujunduses, menüüdes, lisamaterjalides ja ajaloolises väljaandekontekstis. Kui selline objekt rikneb, ei kao ainult ligipääs sisule, vaid ka osa füüsilise väljaande kultuurilisest ja emotsionaalsest väärtusest (Davis, 2025).

Käesoleva töö seisukohalt on see juhtum vajalik tasakaalustav näide. DVD-d ei saa käsitleda lihtsa pääseteena striimingukultuuri ebapüsivuse eest. Füüsiline plaat võib samuti kaduda, kuid teistsugusel viisil. Digitaalse ligipääsu kadumine toimub enamasti kasutaja jaoks nähtamatus süsteemis: litsents lõppeb, teos eemaldatakse kataloogist või korporatsioon kaotab õiguse seda esitada. DVD kadumine toimub objekti tasandil: plaat ei loe, pilt hangub, pind kahjustub või kandja vananeb ja see kõik võib juhtuda ka siis kui plaati on hoolikalt hoitud ja puhastatud.

„Ood DVD-le“ installatsiooni kontekstis annab see DVD pinnale lisatähenduse. Plaadi läikiv pool ei ole ainult esteetiline ja valguslik pind, vaid ka haavatav pind. Sellel võivad olla kriimud, tolm, sõrmejäljed ja muud vananemise märgid, kuid veelgi olulisem on see, et kahjustus võib toimuda ka plaadi kihtides, vaatajale nähtamatult. Töö ei pea neid hapruse märke varjama, sest nende kaudu saab nähtavaks füüsilise meedia ajalisus. DVD ilu ja haprus kuuluvad kokku: sama pind, mis helgib valguses, võib olla ka pind, mille kaudu meedium lõpuks üles ütleb.

3.7 DVD-kogu kui isiklik arhiiv

DVD-kogu võib mõista isikliku arhiivina. See ei ole neutraalne ega täielik kogu, vaid subjektiivne valik: filmid, sarjad, kingitud plaadid, juhuslikud ostud, lapsepõlve lemmikud ja taaskasutuspoole leiud. Selline kogu ei säilita ainult sisu, vaid ka inimese suhet sisuga.

DVD-riiul erineb digitaalsest vaatamisnimekirjast, vaatamisnimekiri paikneb platvormi sees ja sõltub selle loogikast. Riiul on agas kodus ja on nähtav ka siis, kui seda ei kasutata. Füüsiline plaadikogu võib oma olemusoluga meenutada filme, mida inimene ei oleks muidu otsinud või mille olemasolu platvorm ei pruugi enam pakkuda. Need objektid võivad seostuda konkreetsete aegade, inimeste ja vaatamisolukordadega. Sellisel kujul on DVD-kogu korraga praktiline, mäluline ja ruumiline.

Just see seos on oluline ka praktilise töö jaoks. „Ood DVD-le“ ei näita tervet kogu, vaid keskendub ühele pinnale. Ometi koondub sellesse pinda laiem kultuuriline kogemus: DVD kui objekt, mida on hoitud, puudutatud, laenatud, kogutud ja tehnoloogia poolt loetud. Plaadi läige ei ole ainult esteetiline nähtus, vaid märk formaadist, mille kaudu digitaalne meedia oli kunagi selgelt esemeline. DVD-kogu arhiiviline väärtus ei seisne seega ainult selles, et selle abil saab midagi vaadata. Väärtus seisneb ka selles, et see hoiab alles ühe meediakultuuri kasutusviisi. See on oluline ajal, mil ligipääs sisule on järjest mugavam, kuid selle ligipääsu tingimused on kasutaja jaoks järjest segasemad, sisult pikemad ja vähem läbipaistvad.

4. DVD JÄRELELU: ODAVUS, TEISE RINGLUSE KULTUUR JA ESTEETILINE VÄÄRTUS

Eelmised peatükid käsitlesid DVD-d füüsilise digitaalse meediumina, selle pinda valgusliku ja tajulise objektina ning plaati omandi ja säilitamise küsimuste kaudu. Käesolevas peatükis liigun edasi DVD tänapäevase staatuse juurde. Mind huvitab, mis saab formaadist siis, kui selle tehnoloogiline kõrghetk on möödas, kuid objekt ise ei ole kultuurist ja tarbimisest kadunud.

DVD ei ole enam peamine koduse filmi vaatamise formaat, sellega koos eksisteerivad kõrgema kvaliteediga Blu-ray ja veelgi kõrgema kvaliteediga 4K UHD Blu-ray plaadid, kuid see ei tähenda, et DVD oleks kadunud. DVD ringleb praegu mitmes erinevas kohtades: taaskasutuspoodides, kasutatud kaupade platvormidel, ja paljud filmistuudiod ja korporatsioonid annavad jätkuvalt välja DVD-sid uutest ja vahel ka vanematest filmidest. Selline olukord teeb DVD-st vastuolulise objekti. Ühelt poolt võib kasutatud DVD olla väga odav ja näida peaaegu väärtusetuna. Teiselt poolt võib sama plaat kanda mälulist, esteetilist, praktilist või kogumisväärtust.

Käesoleva peatüki keskne küsimus on, kuidas muutub DVD väärtus pärast selle kuldaja lõppu. DVD järelelu ei tähenda siin ainult formaadi aeglast kadumist, vaid ka selle uut ringlust ja ümberhindamist. Odavus, massilisus ja argisus ei vähenda tingimata DVD tähendust. Need võivad hoopis muuta nähtavaks selle, kuidas üks kunagine massimeedia formaat hakkab toimima lähimineviku märgina.

4.1 Füüsilise meedia muutunud positsioon

DVD positsioon on viimase kahekümne aasta jooksul oluliselt muutunud. 2000. aastatel oli DVD üks olulisemaid koduse filmivaatamise formaate. Tänapäeval on selle koha suures osas üle võtnud voogedastusplatvormid ning kõrgema kvaliteediga füüsilised formaadid, nagu Blu-ray ja 4K UHD Blu-ray. DVD ei ole enam tehnoloogilise uudsuse sümbol, vaid järelelu objekt: formaat, mis püsib jätkuvalt aktiivses kasutuses pärast selle kuldaja lõppu.

Seda muutust näitavad mitmed koduse meedia turu arengud. Netflix teatas 2023. aastal, et lõpetab oma DVD-postiteenuse pärast 25 aastat ning saadab viimased plaadid välja 2023. aasta 29. septembril. Ettevõtte teatel oli DVD-postiteenus Netflix'i algne tegevusvorm, kuid teenuse lõpp peegeldas olukorda, kus ettevõtte põhitegevus oli juba ammu liikunud voogedastusse (Sarandos, 2023). Ka Best Buy teatas, et lõpetab DVD-de ja Blu-rayde müügi 2024. aasta alguseks; Associated Pressi vahendusel seostas ettevõtte

otsust sellega, et inimeste filmide ja telesarjade vaatamise viisid on muutunud (Grantham-Philips, 2023).

Need näited osutavad füüsilise filmiäri peavoolu taandumisele, kuid mitte füüsilise meedia täielikule kadumisele. Oluline on eristada formaadi majanduslikku domineerimist ja kultuurilist kohalolu. DVD ei domineeri enam koduse vaatamise turgu samal viisil nagu 2000. aastatel, kuid formaadina on see endiselt nähtav. Selle taandumine teeb DVD isegi märgatavamaks: kui formaat oli argine, jäi selle esemelisus sageli tähelepanuta. Nüüd, kui audiovisuaalne sisu liigub üha enam platvormidesse, hakkab füüsiline plaat mõjuma teistsuguse ajalise märgina, esindades sellega kaasnevaid väärtusi.

4.2 DVD jätkuv kasutamine ja uued väljaanded

Uued filmid ilmuvad endiselt DVD-l, sageli koos Blu-ray ja 4K UHD väljaannetega. Ühendkuningriigi 2024. aasta ametlikes koduvideo edetabelites olid eraldi välja toodud nii üldine Blu-ray ja DVD edetabel kui ka eraldi DVD edetabel. DVD edetabelis olid esikohal Wonka, Oppenheimer ja Barbie mis olid 2024. aasta tähtsaimad filmid. See näitab, et DVD ei eksisteeri ainult vanade plaatide järelturul, vaid püsib endiselt osana koduse filmilevi süsteemist ja, et uued filmid jõuavad jätkuvalt kolmekümne aastavanusele formaadile.

Käesoleva töö kontekstis ei ole DVD tähtsaim omadus siiski rahaline käive. Kui võrrelda füüsilise meedia formaate müügitulu järgi, võivad kvaliteetsemad formaadid: Blu-ray ja 4K UHD. DVD puhul on olulisem selle arvuline ja materiaalne levik. DVD-sid on toodetud ja müüdud väga suurtes kogustes ning just see varasem massilisus mõjutab otseselt seda, kuidas formaat tänapäeval kultuuris ringleb (Murray, 2026).

Selle massilisuse ulatust näitavad 2000. aastate müüginumbrid. Näiteks teatas The Guardian 2003. aastal, et Finding Nemo oli muutunud kõigi aegade enim müüdud DVD-ks, müües kahe nädalaga 15 miljonit plaati; koos VHS-koopiatega hinnati füüsilise koduvideo müügituluks selleks hetkeks umbes 360 miljonit dollarit. (Solomons, 2003) Sellised arvud ei kirjelda kogu DVD-turгу, kuid need annavad aimu mastaabist, millega DVD oma kõrgajal seotud oli (The Guardian Staff, 2003).

DVD jätkuv kasutamine on seotud ka praktiliste põhjustega. DVD on odav, laialt tuntud ja paljudele inimestele endiselt arusaadav formaat. See ei vaja internetiühendust ega platvormi kasutajakontot. Seda saab mängida DVD-mängijates, arvutites ja paljudes mängukonsoolides. Mõnel juhul võib DVD olla konkreetse teose lihtsaim või isegi ainus kättesaadav vorm, eriti siis, kui film, kontsert, lasteprogramm või lokaalne väljaanne ei ole voogedastusplatvormil olemas või on seal saadaval teistsugusel kujul.

4.3 Teise ringluse kultuur ja DVD arvuline kohalolu

DVD tänapäevast nähtavust mõjutab tugevalt selle varasem arvuline levik. Kuna DVD oli 2000. aastatel peamine kodumeedia formaat, ei kadunud plaadid koos voogedastuse tõusuga lihtsalt ära, need jäid niisama seisma. Kui inimesed loobuvad füüsilistest meediakogudest, liiguvad plaadid edasi. DVD-sid annetatakse taaskasutuspoodidesse, müüakse kirbuturgudel ja kasutatud kaupade platvormidel või antakse sõpradele edasi. See seletab, miks DVD-sid leidub teises ringluses sageli suurtes kogustes ja veel eriti madala hinnaga. Pakkumine on suur, sest formaati toodeti ja osteti väga suurtes kogustes. Nõudlus on väiksem kui formaadi kõrgajal, sest suurem osa igapäevasest vaatamisest toimub mujal (Parris, 2026).

DVD odavust ei tohiks tõlgendada ainult väärtuse kadumisenä. See on ka varasema massilisuse jälg. DVD-d võib selles mõttes käsitleda massiformaadi jäägina. Jääk ei tähenda siin prügi, vaid objekti, mis on liikunud oma algsest tarbimiskontekstist välja. Kunagi oli DVD uus ja ihaldatud kodumeedia kaup. Nüüdseks on sellest saanud odav leid, kasti seisev ülejääk või materjal, millele saab kultuurilises, kunstilises või nostalgilises kontekstis uue tähenduse anda.

See teise ringluse olukord on käesoleva töö jaoks oluline, sest see muudab DVD argiseks ja kättesaadavaks objektiks. DVD ei ole haruldane ese, mida vaataja peaks esmalt õppima tundma, selle äratuntavus on osa selle kultuurilisest mõjust. Plaat meenutab kodust filmivaatamist, füüsilisi kogusid, vanemat tehnikat ja kasutatud esemete ringlust.

4.4 Odav ja väärtuslik objekt

DVD tänapäevane staatus on paradoksaalne. Majanduslikus mõttes võib kasutatud DVD olla väga odav, eriti siis, kui tegemist ei ole haruldase väljaande või kogujate huviorbiidis oleva filmiga. Samal ajal võib sama objekt olla mäluliselt, esteetiliselt või praktiliselt väärtuslik. Selle väärtus sõltub sellest, millise pilguga seda vaadata. Mäluline väärtus võib olla seotud korduvvaatamisega. DVD, mida lapsena vaadati kümneid kordi, ei ole omaniku jaoks lihtsalt plaat. See võib seostuda konkreetse toa, televiisori, menüüheli, pereliikme või ajaga. Sellisel juhul ei asu väärtus ainult filmis endas, vaid kogu vaatamisolukorras, mida plaat meelde tuletab.

Plaadi praktiline väärtus seisneb ligipääsus, DVD võib sisaldada konkreetset tõlget, kuvasuhet, lisamaterjale või väljaannet, mida ei ole hiljem samal kujul kättesaadavaks tehtud. Seda teemat käsitlesin põhjalikumalt eelmises peatükis omandi ja arhiivi näidetel,

kuid siin peatükis on oluline rõhutada, et selline väärtus võib püsida ka siis, kui objekti turuhind on madal. Esteetiline väärtus võib tulla plaadi pinnast, karbist, kaanekujundusest või ajastule omasest visuaalsest keelest ja kvaliteedist. DVD ei ole ainult andmekandja, vaid kujundatud ese.

Need väärtused ei ole võrdsed turuhinnaga, odav objekt ei ole tingimata tähenduseta objekt. Vastupidi, antud kontekstis ja töö praktilises võib odava ja argise eseme valimine olla oluline just seetõttu, et see ei mõju eemaloleva ega elitaarse materjalina. DVD on paljudele äratuntav ning selle madal hind võib esile kutsuda küsimuse: kuidas kultuuriline tähendus ei kao koos majandusliku väärtuse langusega.

4.5 Kogumine ja teadlik füüsilise meedia eelistamine

DVD järelelu ei piirdu ainult taaskasutuspoodide, odavate leidude ja kodudest välja sorteeritud plaatidega. Füüsilise meedia ümber on säilinud ka teadlik kogumiskultuur. Osa vaatajatest ja filmihuvilistest eelistab endiselt füüsilisi väljaandeid, sest need pakuvad midagi, mida platvormipõhine vaatamine sageli ei suuda: konkreetset versiooni, kujundatud pakendit, lisamaterjale, kommentaariribasid, taastatud versioone ja tunnet, et teos on füüsiliselt olemas.

Seda mõtteviisi esindab hästi füüsilise meedia butiik-väljaandja The Criterion Collection. Criterion kirjeldab oma tegevust oluliste klassikaliste ja kaasaegsete filmide väljaandmisena koduvideo formaadis, pöörates tähelepanu tehnilisele kvaliteedile ja originaalsetele lisamaterjalidele. Ettevõtte enda missioonikirjelduse järgi on Criterion alates 1984. aastast pühendunud kultuuriliselt tähtsate filmide avaldamisele väljaannetes, mis pakuvad kõrget tehnilist kvaliteeti, põhjalikke lisasid, elegantset kujundust ja ka ilusamaid ja eksklusiivsemaid plaadi karpe (The Criterion Collection).

Criterion Collection on siin oluline mitte selleks, et võrrelda argist DVD-d otseselt prestiižsete Blu-ray või 4K väljaannetega, vaid selleks, et näidata füüsilise formaadi võimalikku väärtusloogikat. Füüsiline väljaanne võib olla kureeritud objekt, mille tähendus ei piirdu ainult filmi vaatamisega. Oluliseks võivad muutuda pildikvaliteet, pakend, lisad, tekstid, menüüd ja ajalooline kontekst. Selline teadlik kogumiskultuur erineb taaskasutuspoe odavast DVD-ringlusest, kuid mõlemad näitavad, et füüsiline meedia ei ole pärast voogedastuse tõusu täielikult tähtsust kaotanud. Ühel juhul väärtustatakse füüsilist väljaannet teadlikult kureeritud objektina, teisel juhul ilmneb väärtus argises, odavas ja massiliselt levinud esemes. Käesolev töö paikneb pigem teise poole lähedal: see ei lähtu

haruldasest kollektseerimisobjektist, vaid tavalisest DVD-st, mille tähendus tuleb selle äratuntavusest ja materiaalsest kohalolust .

4.6 Võimalik väärtuse kasv ja põlvkondlik nostalgia

DVD on praegu huvitavas vahefaasis. See ei ole enam uus ega tehnoloogiliselt prestiižne, kuid ei ole ka täielikult kadunud ega musealiseeritud. See on hetkel ülimalt odav, kättesaadav ja argine. Just selline vaheolek on käesoleva töö jaoks oluline: DVD on korraga üleliigne, tuttav ja potentsiaalselt uuesti väärtustatav.

Sellist muutust võib osaliselt mõista põlvkondliku nostalgia kaudu. Inimesed hakkavad sageli väärtustama objekte, mis on seotud nende lapsepõlve või noorusaega kujundanud meediakogemustega. GWI andmetel tunneb Gen Z tugevat nostalgiat varasemate meediavormide vastu ning Gen Z ja millenniaalid on olulised nostalgial põhinevate meediatrendide kujundajad. DVD võib paljude nooremate vaatajate jaoks olla just selline objekt: mitte praegune põhiformaat, vaid lapsepõlvest või varasest kodusest meediakogemusest tuttav ese, mille juurde nüüd vaikselt tagasi pöördutakse (Harlow, 2023).

See ei tähenda, et kõik DVD-d muutuksid tulevikus väärtuslikuks. Tõenäolisem on, et huvi kasvab teatud tüüpi väljaannete vastu: piiratud tiraažid, eripakendid, välja müüdnud kogumikud, lokaalsed väljaanded, vanad multifilmid, alternatiivsed kuvasuhted, lisamaterjalidega versioonid või teosed, mida ei ole hiljem Blu-rayl, 4K formaadis ega voogedastuses kättesaadavaks tehtud. Haruldaste DVD-de turg näitab juba praegu, et lõpetatud või raskesti leitavad väljaanded võivad omandada kogujate seas tavapärasest kõrgema hinna (Loved Again Media, 2025).

Väärtuse võimalik kasv on seotud ka pakkumise vähenemisega. Praegu liigub teises ringluses veel suur hulk DVD-sid, kuid see hulk ei ole lõputu. Osa plaatidest visatakse ära, osa kahjustub, osa jääb erakogudesse ning osa võib muutuda loetamatuks. Kui nõudlus teatud väljaannete vastu kasvab ja heas seisukorras eksemplare jääb vähemaks, tõuseb ka nende hind.

Käesoleva töö põhiteema ei ole DVD-de hinnatõus, vaid see vaheolek ise. „Ood DVD-le“ ei oota, kuni DVD muutub haruldaseks kollektseerimisobjektiks. Töö pöörab tähelepanu objektile hetkel, mil see on veel tavaline, odav ja paljudele tuttav, kuid juba piisavalt ajaliselt nihkunud, et mõjuda lähimineküla märgina.

4.7 DVD esteetika ja 2000. aastate kujutus

DVD visuaalne keel on seotud 1990. aastate lõpu ja 2000. aastate alguse tehnoloogilise kujutusmaailmaga. Selle ajastu elektroonikatoodete ja graafilise disaini juures kordusid sageli läikivad pinnad, hõbedased metallsed toonid, läbipaistev plast, gradiendid ja varajane digitaalne 3D-keel. DVD sobitub sellesse visuaalsesse maailma loomulikult. Võrreldes VHS-kassetiga mõjus DVD õhukese, sileda, perfektse ja tehnoloogiliselt ja välimuselt futuristliku ja puhta objektina (Rawal, 2025).

Tänapäeval on selle esteetika tähendus nihkunud. Läige, mis kunagi tähistas uut ja digitaalset tulevikku, mõjub nüüd lähimineviku märgina. DVD on seetõttu ajaliselt ambivalentne objekt: see võib endiselt mõjuda futuristlikult, kuid kuulub formaadina juba vananenud tehnoloogiate hulka. Just see vastuolu teeb DVD esteetiliselt huvitavaks. See kannab korraga lubadust tulevikust ja märki möödunud ajast.

Selles peatükis ei ole DVD pinna läige oluline optilise nähtusena, vaid ajastu esteetilise märgina. DVD hõbedane ja peegeldav pind seostub tehnoloogilise optimismiga, mis kuulus formaadi leviku aega. Kui sama objekt ilmub täna taaskasutuspoe riiulil või koduses kastis, mõjub see läige teisiti. See ei viita enam ainult uudsusele, vaid ka ajale, mil digitaalne meedia oli veel nähtavalt seotud füüsilise esemega.

„Ood DVD-le“ ei kasuta 2000. aastate esteetikat välise stiilivõttena. Installatsioonis ei lisata DVD-le kunstlikku retrokujundust ega imiteerita 21. sajandi alguses levinud graafilist kujundust. Töö lähtub plaadist endast. Selle ajastuline esteetika tuleb objekti materiaalsest vormist ja kultuurilisest äratuntavusest.

4.8 Seos praktilise tööga

Käesolev peatükk aitab mõista, miks praktilise töö „Ood DVD-le“ keskmes on just DVD kui argine ja laialt tuntud objekt. Installatsioon ei vaja haruldast, kallist ega erandlikku objekti. Selle mõju tuleb osaliselt sellest, et DVD on paljudele äratuntav ning seotud koduse filmivaatamise, teise ringluse ja lähimineviku tehnoloogilise kujutusmaailmaga.

„Ood DVD-le“ ei väärtusta DVD-d ainult nostalgia pärast. Töö pöörab tähelepanu objektile, mille kultuuriline positsioon on muutunud: kunagisest uudest kodumeedia formaadist on saanud odav, sageli üleliigne, kuid endiselt kasutuses olev ja tähenduslik ese. Just see muutunud staatus teeb DVD-st sobiva materjali kunstilisele vaatlemisele.

Nii seob 4. peatükk praktilise töö DVD järeleluga. Kui varasemad peatükid käsitlesid DVD-d meediumi, pinna ja omandi kaudu, siis siin ilmneb DVD kui

massiformaadi jääk: odav, tuttav, teises ringluses liikuv ja potentsiaalselt uuesti väärtustatav objekt. Sellest positsioonist liigub töö edasi praktilise osa juurde, kus argine DVD asetatakse pimedasse ruumi ning selle materiaalsus tuuakse vaataja ette uuel viisil.

5. LOOMINGULINE PROTSESS JA PRAKTIINE TÖÖ „OOD DVD-LE“

Käesolev peatükk keskendub lõputöö praktilisele osale, video-installatsioonile „Ood DVD-le“. Kui eelnevad peatükid käsitlesid DVD-d füüsilise digitaalse meediumina, selle pinda valgusliku ja tajulise nähtusena, omandi ning säilitamise küsimuste kaudu ning DVD-d teise ringluse objektina, siis siin kirjeldan, kuidas need teemad jõudsid praktilise töö vormi.

„Ood DVD-le“ on pimedasse ruumi paigutatud video-installatsioon. Töö koosneb kaheksast ekraanist: ühest projektorist, kolmest televiisorist ja neljast monitorist. Sisendiks on DVD-mängija, mis mängib plaati, millele on salvestatud video DVD-plaadi läikivast poolest. See tähendab, et töö ei kasuta DVD-d ainult teemana, vaid ka tehnilise esitamise vahendina. DVD ei ole siin üksnes kujutise objekt, vaid ka edastusahela osa.

Videos on näha DVD-plaadi loetava poole lähedalt filmitud pind. Materjal on salvestatud 1:2 makroobjektiiviga, mis võimaldas liikuda plaadi pinnale väga lähedale ja tuua esile valguse, värviüleminekud, peegelduse ning pinna abstraktse ruumilisuse. Ekraanidel ei ilmu DVD-le tavapäraselt seostuv film või menüü, vaid plaadi enda pind. Nii tekib töö keskne ring: plaat esitab videos iseendast.

5.1 Praktilise töö lähtekoht

Praktilise töö lähtekoht tuli DVD formaadi, kui objekti vastuolulisest positsioonist. DVD on korraga tuttav, vananev ja endiselt äratuntav formaat. See kuulub paljude inimeste lähimineviku meediakogemusse, kuid ei ole enam igapäevase audiovisuaalse tarbimise keskne vahend. Mind ei huvitanud DVD puhul ainult selle kasutuslugu või nostalgiline tähendus, vaid see, kuidas selle füüsiline kohalolu saaks tänapäeval uuesti nähtavaks muutuda.

Alguses oli võimalik läheneda DVD-le mitme erineva objekti kaudu: karp, kaanekujundus, riiul, mängija, menüü või film ise. Tööprotsessi käigus jäid need võimalused aga kõrvale. Karp ja kaanekujundus oleksid suunanud tähelepanu konkreetsetele filmidele või graafilisele disainile. DVD-mängija oleks rõhutanud tehnikat ja seadme kasutuslugu. Filmikatked oleksid viinud vaataja tagasi narratiivse sisu juurde. Minu jaoks muutus olulisemaks plaat ise, täpsemalt selle loetav ja läikiv pool.

DVD-plaadi loetav pind on tavaliselt varjatud. See on tehniline pind, mille kaudu mängija andmeid loeb, kuid mida vaataja filmi vaatamise ajal ei näe. Plaat asetatakse mängijasse, kadudes seadme sisse. Praktilises töös pöörasin selle suhte ümber. Ekraanile ei

jõua mitte DVD-le salvestatud tavapärane filmisisu, vaid plaat ise. Töö lähtekoht oli seega lihtne ja samas ka tähenduslik nihe: vaadata mitte seda, mida DVD kannab, vaid DVD-d kui kandjat.

Oluliseks sai hetk, mil valgus langeb plaadi läikivale poolele ja pind hakkab muutuma. See hetk on paljudele tuttav: plaadi karbist välja võttes ja seda käes kallutades ilmuvad selle pinnale värvilised helgid. Tavaliselt on see vaid lühike kõrvaline kogemus enne plaadi mängijasse asetamist. „Ood DVD-le“ suurendab selle hetke ja muudab selle kogu töö keskseks sündmuseks.

5.2 Visuaalse materjali otsing ja katsetused

Visuaalse materjali otsing algas DVD-plaadi pinna vaatlemisest erinevates valgusolukordades. Katsetasin, kuidas muutuvad helgid ja värvid sõltuvalt valgusallika suunast, plaadi asendist, kaamera kaugusest ja kaamera liikumisest. Väikese muutuse korral võis pind näida täiesti teistsugune: kord hõbedane ja peaaegu tühi, kord intensiivselt sinine, türkiis, roosa või violetne.

Otsustavaks sai 1:2 makroobjektiivi kasutamine. Makroobjektiiv võimaldas plaadile läheneda nii, et DVD ei paistnud enam tavalise tervikliku esemena. Selle asemel muutus pind abstraktseks värvi- ja valgusväljaks. Lähedalt filmituna ei olnud esmapilgul alati selge, et kujutise allikaks on DVD. Samas jäid valguse iseloom, ringjad üleminekud ja peegeldused piisavalt seotuks plaadi materiaalsusega.

Katsetuste jooksul muutus oluliseks tasakaal äratuntavuse ja abstraktsuse vahel. Kui kaader oli liiga lai, jäi pilt liialt objektikirjelduseks: vaataja näeb lihtsalt DVD-d. Kui kaader oli liiga abstraktne, võis kaduda seos plaadi ja töö teema vahel. Kõige huvitavamaks osutus vahepealne olukord, kus DVD ei kao täielikult, kuid muutub millekski muuks: valgusmaastikuks, pinnaks või värviväljaks.

Üks video kaadritest näitab seda hästi. Kaadris ei ole näha DVD tavapärast ringikujulist vormi, karpi ega mängijat. Nähtavale ilmuvad hoopis sinised, türkiissinised, lillad, roosad ja valged üleminekud. Pilt meenutab pigem abstraktset valgusvälja kui konkreetset eset. Just selline kujutis hakkas mind tööprotsessis huvitama: DVD on endiselt kujutise allikas, kuid selle vorm on nihkunud ja muutunud tajuliseks pinnaks.

Katsetuste käigus pöörasin tähelepanu ka sellele, et pilt ei muutuks ainult dekoratiivseks. DVD pinna helk võib mõjuda lihtsalt ilusa värvimänguna, kuid töö jaoks oli oluline, et see ilu jääks seotuks konkreetse meediumiga. Seetõttu ei püüdnud ma DVD-

d täielikult äratundmatuks muuta. Oluline oli hoida alles teadmine, et kogu kujutis pärineb ühest argisest füüsilisest kandjast.

5.3 Video kujunemine

Video kujunemisel oli keskne küsimus, kuidas hoida vaataja tähelepanu plaadi pinnal ilma narratiivi või äratuntava sündmuseta. Kuna töö ei kasuta tegelasi, tegevust ega lugu, pidi video rütm tekkima valguse ja pinna muutumisest. Liikumine on aeglane ja tähelepanu suunatud helkide, värviüleminekute ja peegelduste muutumisele.

Valmis video ei ole dokumentatsioon DVD-st kui terviklikust objektist. Pigem on see plaadi pinna vaatlus. Kaamera on plaadile väga lähedal ning sellest lähedusest tulenevalt muutub pind suuremaks, aeglasemaks ja abstraktsemaks. DVD ei esine videos kasutusobjektina, mida keegi käes hoiab või mängijasse asetab. See ilmub vaatajale pigem iseseisva valgusliku pinnana. Video vormi juures oli oluline kordus. Materjal on mõeldud mängima tsüklina, nii et vaataja ei pea tajuma kindlat algust ega lõppu. See seostub DVD-kultuuri korduvate menüüde ja loop'iva ooteseisundiga, kuid ei taasta neid otseselt. Video kordus loob olukorra, kus vaataja võib ruumi siseneda ükskõik millisel hetkel ja lahkuda siis, kui tema tähelepanu on küllastunud. Töö ei eelda lineaarset vaatamist.

Oluline tehniline ja kontseptuaalne otsus oli salvestada valmis video DVD-plaadile ning esitada see kasutades DVD-mängijat. See muutis töö eneserefleksiivseks: DVD-mängija mängib plaati, millele on salvestatud video sellest samast plaadist. Kandja ei ole enam ainult kujutise teema, vaid osaleb kujutise esitamisel. Nii tekib suletud ring plaadi, mängija, väljundite ja vaataja vahel. See ring ei ole mõeldud tehnilise trikina, vaid töö sisulise osana. DVD esitab iseenda kujutist ning see kujutis jaguneb kaheksale väljundile. Plaat, mis tavaliselt vahendaks mõnd teist teost, muutub siin iseenda vahendajaks. Selline lahendus rõhutab töö keskset küsimust: mis juhtub siis, kui meedium ei vii meid edasi sisu juurde, vaid suunab tagasi iseenda materiaalsuse juurde?

5.4 Installatsiooni ruumiline lahendus

Installatsioon on paigutatud pimedasse ruumi. Pimedus oli töö jaoks vajalik, sest see vähendab ruumi muud visuaalset infot ja suunab tähelepanu ekraanidelt tulevale valgusele. Kui ruum on hämar või pime, ei ole ekraanid ainult kujutise kandjad, vaid muutuvad ruumi peamisteks valgusallikateks. DVD pinna algne väike helk laieneb ekraanide kaudu vaatajat ümbritsevaks valguseks.

Töö koosneb kaheksast väljundist: ühest projektorist, kolmest televiisorist ja neljast monitorist. Selline jaotus loob ruumi, kus sama video ei ilmu ühe keskse pildina, vaid eri pindadel ja eri mõõtkavades. Projektor toob kujutise ruumi suurema valgusväljana, televiisorid seovad töö koduse vaatamiskultuuri mäluga ning monitorid lisavad digitaalse ja tehnilise ekraanikogemuse kihistuse. Kaheksa väljundi kasutamine muudab töö ruumiliseks. Vaataja ei istu ühe ekraani ees nagu tavapärasel filmivaatamise olukorras, vaid liigub väljundite vahel. Ta võib läheneda ühele ekraanile, eemalduda teisest, vaadata mitut pilti korraga või tajuda projektori valgust ruumi üldise atmosfäärina. Installatsioon ei sunni vaatamist ühte kindlasse punkti, vaid võimaldab liikuvat ja katkestatud vaatamist.

Sama kujutise kordumine mitmel väljundil loob paljususe ja nihke. Kuigi allikaks on üks DVD ja üks video, ei mõju pilt igal pinnal ühtemoodi. Televiisorite, monitoride ja projektori erinev valgus, suurus, kontrast ja ekraanipind muudavad kujutise tajumist. Sama DVD pind võib ühel ekraanil mõjuda teravamalt, teisel pehmemalt, kolmandal valgusväljana. Nii hakkab töö tegelema ka kuvamise erinevustega: üks kujutis ei ole kõigil ekraanidel sama kogemus. Sisendi valikuna on DVD-mängija oluline osa ruumilisest lahendusest. See seob kõik väljundid ühe füüsilise kandjaga. Digitaalset faili ei esitata otse arvutist või meediamängijast, vaid DVD-lt. Nii kooskõlatub töö tehniline toimimine perfektselt selle sisuga. DVD ei ole ainult näidatav objekt, vaid süsteemi käivitav hädavajalik objekt.

5.5 Projektor, televiisorid ja monitorid töö osana

Projektor, televiisorid ja monitorid ei ole installatsioonis neutraalsed kuvamisvahendid. Need on osa töö tähendusest, sest iga väljund kannab endas erinevat ekraanikultuuri kihti. DVD on ajalooliselt seotud koduse ekraaniga, kuid ka hilisema arvuti- ja digiikeskkonnaga. Erinevate väljundite kooskasutamine loob tööle ajastulise ja meediumilise kihistuse. Televiisorid seostuvad kõige otsesemalt DVD koduse kasutuskultuuriga. Need viitavad elutoale, filmiõhtule, DVD-mängijale ja kodusele vaatamisolukorrale. Televiisor ei ole ainult pildi edastuspind, vaid ese, millel on oma kultuuriline mälu. Kui DVD pinna abstraktne kujutis ilmub televiisoril, tekib pinge tuttava seadme ja võõristatud kujutise vahel. Monitorid lisavad teise kihi. Need seostuvad arvuti, töötluse, failide, digitaalse pildi ja hilisema ekraanikultuuriga. Monitoril näidatud DVD pind ei mõju samamoodi nagu televiisoril. See võib viidata pigem vaatlemisele, analüüsile või hoopiski arvutile kui digitaalsele tööpinnale. Monitorid aitavad DVD-d nihutada kodusest meediaseadmest laiemasse digitaalse pildi konteksti. Projektor laiendab kujutise

veel teistsugusesse mõõtkavasse. Kui televiisorid ja monitorid on objektidena ruumis kohal, siis projektor muudab DVD pinna valguseks, mis langeb ruumi seinale. Projektori kaudu ei ole DVD pind enam ainult ekraaniga seadme sees, vaid hajub ruumiliseks valgusväljakuks. See muudab töö tajulisemaks ja vähem seotuks konkreetsete ekraanide piiridega.

Kõigi nende väljundite koosmõju aitab rõhutada, et DVD ei kuulu ainult ühte aega või ühte kasutusolukorda. See seostub kodukino, arvutikultuuri, videoprojektsiooni ja installatsiooni ruumiga. Nii ei ole töö eesmärk taastada üht kindlat DVD-ajastu vaatamissituatsiooni, vaid luua ruum, kus eri ekraanikultuuri kihid kohtuvad ühe plaadi pinna ümber.

5.6 Vaatajakogemus

Vaatajakogemus algab pimedasse ruumi sisenemisest. Ruumis ei oota vaatajat narratiivne film ega selgelt algava ja lõppeva teose struktuur. Selle asemel kohtab ta mitmel väljundil korduva, abstraktse, valguslikku kujutisega. Esmalt võib pilt mõjuda värvide ja helkidena, alles seejärel võib selguda, et kujutise allikas on DVD-plaadi pind.

Selline äratundmise viivitus on töö jaoks oluline. DVD on tuttav objekt, kuid installatsioonis ei ilmu see tavapärasel kujul. Vaataja ei näe plaati karbis, riulis, käes ega ka mitte mängijas. Ta näeb selle suurendatud ja nihestatud pinda. Tuttav objekt muutub võõraks ning abstraktne valgusväli võib hakata kandma mälulist tähendust alles siis, kui seos DVD-ga tekib. Vaataja saab ruumis liikuda. Ta ei pea teost vaatama ühest kindlast positsioonist ega kogu tsükli algusest lõpuni. Ühe väljundi juures võib tähelepanu koonduda värviüleminekutele, teise juures ekraanipinna tekstuurile, kolmanda juures ruumivalgusele. Projektori, televiisorite ja monitoride erinevus tähendab, et sama video pakub eri vaatamispunkte ja tajulisi rõhuasetusi.

Töö ei loo vaatajale üht kindlat mälestust ega seisukohta DVD kohta. Mõnele võib see meenutada lapsepõlve filme, kodust televiisorit või plaadi karbist välja võtmist. Teisele võib see mõjuda eelkõige abstraktse valgusinstallatsioonina. Selline avatus on töö jaoks oluline, sest DVD kui objekt ei tähenda kõigile sama asja. Selle kultuuriline mõju tekib isikliku mälu ja üldise meediakogemuse kohtumisel. Kuna video on korduv ja narratiivita, muutub vaatamine aeglasemaks. Vaataja ei pea ootama sündmust või lõppu, vaid saab jääda pinna juurde. See loob olukorra, kus tähelepanu liigub sisult materjalile, kujutiselt valgusele ja ekraanilt ruumile. „Ood DVD-le“ ei proovi DVD-d tagasi kasutatavate formaatide sekka tuua, vaid võimaldab seda kogeda teistsuguse vaatamise kaudu.

5.7 Seos kirjaliku osa teemadega

Praktiline töö ei illustreeri kirjalikku osa üks ühele. Pigem koondab see kirjaliku osa keskseid küsimusi ruumilisse ja visuaalsesse vormi.

DVD kui füüsiline digitaalne meedium saab töös nähtavaks kahel tasandil. Esiteks on DVD videos kujutatud objekt: vaataja näeb selle loetavat pinda. Teiseks on DVD töö tehniline sisend: DVD-mängija esitab plaati, millele on salvestatud video samast plaadist. See kahekordne kohalolu muudab DVD töö keskseks nii sisuliselt kui ka tehniliselt.

Teise peatüki pinna ja valguse käsitus jõuab praktilisse töösse makrokaadri kaudu. 1:2 makroobjektiiviga filmitud pind muudab DVD läike suureks ja tajuliseks kujutiseks. Plaadi optiline efekt laieneb erisuurustes ekraanidele, projektorile ja ruumi. Nii ei jää DVD pind enam kõrvaliseks tehniliseks detailiks, vaid muutub vaataja esmaseks kogemuseks.

Kolmanda ja neljanda peatüki teemad on töös kohal kaudsemalt. DVD ei esine enam tavapärase omandiobjekti või koduse väljaandena, vaid nihkunud väärtusega esemena. See on argine, odav ja laialt tuntud formaat, millel on siiski mäluline ja esteetiline potentsiaal. Installatsioon ei taasta DVD kasutusfunktsiooni, vaid asetab selle uude olukorda, kus selle väärtus ei sõltu enam filmist, mida plaat võiks esitada, vaid objektist endast. Selle kaudu jätkab praktiline töö kirjaliku osa põhiküsimust: kuidas saab füüsiline digimeedia kandja uuesti nähtavaks ajal, mil audiovisuaalne sisu on muutunud üha platvormipõhisemaks ja vähem esemeliseks?

5.8 Eneseanalüüs

Tööprotsessi jooksul muutus minu jaoks kõige olulisemaks arusaam, et DVD-d ei pea näitama tervikliku esemena selleks, et selle tähendus avalduks. Alguses võib tunduda, et DVD teema eeldab karpe, riiuleid, mängijaid või konkreetseid filme. Protsessi käigus sai aga selgeks, et plaadi loetav läikiv pind koondab endasse piisavalt palju: tehnilise funktsiooni, valguse, kasutusjäljed, digitaalse esteetika ja äratuntavuse.

Makroobjektiivi kasutamine oli töö jaoks määrav. See võimaldas eemalduda DVD-st kui äratuntavast ringikujulisest esemest ja liikuda selle pinna sisse. Selle kaudu tekkis kujutis, mis oli korraga abstraktne ja seotud konkreetse objektiga. See tasakaal oli töö üks olulisemaid väljakutseid. Kui kujutis oleks muutunud täielikult abstraktseks, oleks DVD võinud kaduda ainult värviefekti taha. Kui kujutis oleks jäänud liiga kirjeldavaks, oleks töö kaotanud oma tajulise jõu.

Teine oluline otsus oli DVD-mängija kasutamine sisendina. See andis tööle sisemise ringstruktuuri: plaat, mida näidatakse, on seesama, mis pilti esitab. See lahendus muutis DVD kohalolu tugevamaks, kui video oleks mänginud arvutist või digitaalsest meediamängijast. Samas tõi see kaasa ka teatud hapruse. DVD-mängija ja plaadi kasutamine tähendab, et töö sõltub vanemast tehnikast, selle töökindlusest ja ühendustest. See tehniline ebakindlus sobib töö sisuga, kuid nõuab installatsiooni ülespanekul täpset kontrolli.

Kaheksa väljundi kasutamine aitas muuta töö ruumiliseks. Üks ekraan oleks rõhutanud videot kui üksikut kujutist. Projektori, televiisorite ja monitoride kooslus lõi aga olukorra, kus sama pind kordub, erineb ja hajub ruumis. See toetas mõtet DVD-st kui massiliselt levinud objektist, kuid veel olulisem oli vaataja liikumise võimalus. Töö ei lukusta vaatajat ühte vaatepunkti, vaid laseb tal kogeda kujutist mitmel kaugusel ja mitmel pinnal.

Tagantjärele näen töö peamise tugevusena selle lihtsat, kuid mitmekihilist esitusahelat: DVD-plaati filmitakse, video salvestatakse DVD-le, DVD-mängija esitab seda ning kujutis ilmub kaheksal väljundil. Töö ei lisa DVD-le välist narratiivi, vaid kasutab plaadi enda materiaalsust, valgust ja tehnilist funktsiooni. Samas jääb töö teadlikult avatuks: vaataja võib näha selles nii lähimineviku meediaobjekti, abstraktset valgusvälja kui ka füüsilise digitaalse meedia enesevaatlust.

Edasiarenduse võimalusena võiks töö laieneda kasutamaks rohkemaid erinevate suuruste ja kuvasuhetega ekraane ja projektoreid. Video saaks käsitleda veelgi enamaid kriime, toone, kahjustusi, tootmiserinevusi ja kasutusjälgesid, need saaksid luua veel mitmekesisema visuaali. Samuti võiks tulevikus uurida heli kasutamist: DVD-mängija mehaanilist heli, plaadi pöörlemist või tehnilist müra. Käesolevas versioonis keskendub töö eelkõige pildile ja valgusele, kuid DVD meediumina sisaldab ka helilist ja mehaanilist potentsiaali.

„Ood DVD-le“ kujunes tööprotsessi käigus mitte niivõrd DVD-ajastu nostalgiliseks meenutuseks, vaid katseks vaadata ühte tuttavat meediakandjat uuesti. Massimeedia formaat, mille ülesanne oli kunagi muuta nähtavaks film, muutub nüüd ise nähtavaks. Selles nihkes seisneb töö põhiline tähendus.

KOKKUVÕTE

Käesolev lõputöö käsitles DVD-d füüsilise digitaalse meediumina ning uuris, kuidas selle materiaalne ja kultuuriline tähendus muutub ajal, mil audiovisuaalne sisu on üha enam seotud platvormide ja digitaalse ligipääsuga. Töö praktiline osa „Ood DVD-le“ lähtus DVD-plaadi loetavast läikivast pinnast ning muutis selle video-installatsioonis iseseisvaks kujutiseks. Kui tavapärasel kasutuses on DVD pind vahend filmi esitamiseks, siis selles töös sai sellest vaatamise keskne objekt.

Töö esimeses peatükis selgus, et DVD-d saab mõista üleminekuobjektina. See paikneb VHS-i ja striimingukultuuri vahel: DVD tõi kodusesse filmivaatamisse digitaalse kvaliteedi, menüüd, peatükid, lisamaterjalid ja mugavama navigeerimise, kuid säilitas samal ajal füüsilise objekti staatuse. DVD ei olnud ainult andmekandja, vaid osa kodusest vaatamiskultuurist. Plaat, karp, riiul, menüü, mängija ja korduvvaatamine moodustasid terviku, mille kaudu film muutus koduses ruumis nähtavaks ja omatavaks.

Teises peatükis nihkus tähelepanu DVD kui formaadi juurest plaadi pinnale. Plaadi loetav läikiv pool osutus töö jaoks oluliseks seetõttu, et selles kohtuvad tehniline funktsioon ja visuaalne mõju. Pind, mille kaudu mängija andmeid loeb, peegeldab valgust ja loob seeläbi värvilisi helke. Video-installatsioonis muutub see pind ekraanipinnaks ja valguslikuks kujutiseks. Makrokaader, pimedus ja ekraanide füüsiline kohalolu võimaldavad vaatajal keskenduda mitte narratiivile, vaid pinnale, tekstuurile, valgusele ja ajalisusele.

Kolmandas peatükis käsitlesin omandi ja säilitamise küsimusi. DVD kaudu saab võrrelda füüsilist omandit ja platvormipõhist ligipääsu. Füüsiline plaat ei ole igavene ega probleemideta objekt: see võib kriimustuda, määrduda või aja jooksul muutuda loetamatuks. Samas on selle olemasolu kasutaja jaoks nähtav ja konkreetne. Striimingukultuuris on ligipääs sageli mugavam, kuid sõltub litsentsidest, õigustest, platvormidest ja teenusetingimustest. Sellest tulenevalt ei ole DVD väärtus ainult nostalgiline, vaid seotud ka kontrolli, arhiivi ja kultuurilise mälu küsimustega.

Neljandas peatükis vaatlesin DVD järelelu. DVD on kaotanud oma kunagise keskse positsiooni koduse filmivaatamise formaadina, kuid see ei ole tarbimiskultuurist sugugi kadunud. See ringleb endiselt taaskasutuspoodides, erakogudes, kasutatud kaupade platvormidel ja uute väljaannetena raamatupoodides. DVD madal hind ja argisus ei tähenda tingimata tähenduse kadumist. Pigem muudab just odavus ja massilisus DVD

nähtavaks lähimineviku objektina. Kunagine uus ja futuristlik formaat mõjub tänapäeval korraga tuttava, vananeva ja esteetiliselt kõnekana.

Praktiline töö „Ood DVD-le“ koondas need teemad ruumilisse ja visuaalsesse vormi. Installatsioonis ei ole DVD ainult kujutatud objekt, vaid ka tehnilise esitusahela osa. DVD-mängija esitab plaati, millele on salvestatud video DVD-plaadi pinnast. Nii muutub DVD töös korraga sisuks, kandjaks ja vahendajaks. Projektor, televiisorid ja monitorid loovad erinevaid ekraanikultuuri kihte ning muudavad sama kujutise mitmeks erinevaks vaatamiskogemuseks.

Tööprotsessi jooksul sai oluliseks arusaam, et DVD tähendus ei pea avalduma ainult tervikliku objekti, karbi, riiuli või konkreetse filmi kaudu. Plaadi loetav pind koondab endasse piisavalt palju: tehnilise funktsiooni, valguse, kasutusjäljed, digitaalse esteetika, hapruse ja äratuntavuse. Kui DVD oli varem vahend, mis pidi jääma filmi vaatamise ajal tagaplaanile, siis „Ood DVD-le“ asetab selle esiplaanile. Töö ei taasta DVD algset kasutusolukorda, vaid loob olukorra, kus vaataja saab peatuda kandja enda juures.

Kokkuvõttes näitas lõputöö, et DVD-d ei pea käsitlema ainult aegunud formaadi või nostalgilise esemena. DVD on objekt, mille kaudu saab rääkida digitaalse meedia materiaalsusest, kodusest vaatamiskultuurist, omandist, säilitamisest, pinnast ja valgusest. „Ood DVD-le“ ei too DVD-d tagasi praktilise vaatamisvahendina, vaid annab sellele uue vaatamisolukorra. Massimeedia kandja, mille ülesanne oli kunagi muuta nähtavaks film, muutub nüüd ise nähtavaks.

SUMMARY

This thesis examines DVD as a physical digital medium and explores how its material and cultural meaning changes in a time when audiovisual content is increasingly connected to platforms, accounts and digital access. The practical part of the thesis, *Ode to DVD*, is a video installation that focuses on the readable, reflective surface of a DVD disc. In ordinary use, this surface functions as a technical means for playing a film. In this work, however, the surface itself becomes the main object of viewing.

The first chapter discusses DVD as a transitional object. It belongs between analogue home video and contemporary streaming culture. The DVD introduced digital image and sound quality, menus, chapters, subtitles and bonus materials into the domestic film viewing experience, while still remaining a clearly physical object. A film on DVD was not only a title in a catalogue, but also a complete physical object featuring a design; waiting to be used and put on display. In this sense, the DVD made digital audiovisual content visible, collectible and ownable in the domestic space.

The second chapter shifts the focus from the DVD as a format to the surface of the disc. The readable side of the DVD is important because it connects technical function with visual experience. The same surface that allows the player to read digital information also reflects light, creates colour shifts and produces an optical effect. In the installation, this surface is filmed from a close distance and shown on different screens. As a result, the DVD surface becomes a translated screen surface: enlarged, slowed down and turned into a spatial and sensory experience.

The third chapter looks at questions of ownership and preservation in streaming culture. The DVD makes it possible to compare physical ownership with digital access. A physical disc is not permanent or perfect: it can be scratched, damaged or become unreadable over time. However, its presence is concrete and visible to the user. Platform-based access is often more convenient, but it depends on licenses, accounts, regions, contracts and corporate decisions. For this reason, DVDs are not only nostalgic objects, but also a way to discuss control, archiving and cultural memory.

The fourth chapter examines the afterlife of the DVD. The DVD is no longer the dominant format for home film viewing, but it has not disappeared completely. It continues to circulate in second-hand shops, private collections, online marketplaces and, in some cases, as new releases. Its low price and everyday character do not necessarily mean that it has lost its meaning. On the contrary, the DVD's mass presence and ordinariness make it a

recognizable object of the recent past. What once appeared new, clean and futuristic now carries a different temporal quality.

The practical work *Ode to the DVD* brings these themes into a spatial and visual form. The installation consists of eight outputs: one projector, three televisions and four monitors. A DVD player plays a disc onto which a video of the reflective side of the DVD has been recorded. This creates a circular structure inside the work: the DVD presents an image of itself. The DVD is therefore not only the subject of the image, but also part of the technical system that makes the image appear.

In the installation, the viewer enters a dark room where the DVD surface appears as a repeated, abstract and luminous image. The work does not present a narrative film or reconstruct a typical domestic DVD-viewing situation. Instead, it slows down the act of looking and directs attention from content to surface, from image to light and from screen to space. The same video appears differently on the projector, televisions and monitors, showing that one image can become several different viewing experiences depending on its display surface.

The process of making the work showed that the DVD does not need to be presented as a complete object in order for its meaning to appear. Its readable surface already contains many of the work's central questions: technical function, light, material vulnerability, digital aesthetics and recognizability. The DVD, which was once meant to disappear into the player and make a film visible, is brought to the foreground. The installation does not attempt to return the DVD to its former practical role. Instead, it creates a new situation in which the viewer can look at the medium itself.

In conclusion, this thesis shows that the DVD should not be understood only as an outdated format or a nostalgic object. It is a material object through which it is possible to discuss digital media, ownership, memory, archiving, surface and light. *Ode to the DVD* does not bring the DVD back as a dominant viewing format. It makes visible the medium that was once meant to make other images visible.

Keywords:

1. DVD
2. Physical media
3. Video installation

KASUTATUD KIRJANDUS

- Annadurai, A. (10. mai 2025. a.). *Vanderbilt University*. Kasutamise kuupäev: 14. mai 2026. a., allikas Gone but Not Forgotten: The Digital Ownership Dilemma and the Rise of Lost Media: <https://law.vanderbilt.edu/gone-but-not-forgotten/>
- Bruno, G. (2020). *Surface Tension, Screen Space*. Kasutamise kuupäev: 3. mai 2026. a., allikas https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/9789048529056-003/html?srsId=AfmBOoohNkKahUtvsmD8_SbsISz__SQAdJEQ0j34YCTuWUe8zIqk1zAv
- Certified Collectibles Group Staff. (6. märts 2024. a.). *Certified Collectibles Group*. Allikas: The Case of Betamax Versus VHS: <https://www.cgchomevideo.com/en-US/news-and-events/news/the-case-of-betamax-versus-vhs/xgvebjq0f0pn6pbh4pxulz28>
- Davis, W. (märts 2025. a.). *The Verge*. Kasutamise kuupäev: 7. mai 2026. a., allikas Check your DVDs for disc rot — Warner Bros. says it's replacing them: <https://www.theverge.com/news/626482/warner-bros-dvd-disc-rot-failure-2006-2008-replacement>
- Exploratorium. (kuupäev puudub). *Exploratorium*. Kasutamise kuupäev: 7. mai 2026. a., allikas CD Spectroscope: <https://www.exploratorium.edu/snacks/cd-spectroscope>
- Exploratorium. (kuupäev puudub). *Exploratorium*. Allikas: CD Spectroscope: <https://www.exploratorium.edu/snacks/cd-spectroscope>
- Grantham-Philips, W. (13. oktoober 2023. a.). *Associated Press News*. Kasutamise kuupäev: 8. mai 2026. a., allikas Goodbye to more DVDs? Best Buy plans to phase out sales of physical movies in the coming months: <https://apnews.com/article/best-buy-physical-movie-discs-dvds-ae13cf255c90de60eccc632357a0a22e>
- Harlow, S. (2. veebruar 2023. a.). *Global Consumer Insights*. Kasutamise kuupäev: 8. mai 2026. a., allikas How are Gen Z and millennials driving nostalgia?: <https://www.gwi.com/blog/nostalgia-trend>
- IASA. (1. mai 2026. a.). *International Association of Sound and Audiovisual Archives*. Allikas: Recordable CD and DVD Description: <https://www.iasa-web.org/tc04/recordable-cd-and-dvd-description>
- Iraci, J. (2020). *Government Of Canada*. Kasutamise kuupäev: 5. mai 2026. a., allikas Caring for audio, video and data recording media:

- <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/preventive-conservation/guidelines-collections/caring-audio-video-data-recording-media.html>
- Legiscan. (24. september 2024. a.). *Legiscan*. Kasutamise kuupäev: 9. mai 2026. a., allikas AB 2426: Consumer protection: false advertising: digital goods.: <https://legiscan.com/CA/text/AB2426/id/3022416>
- Loved Again Media. (16. oktoober 2025. a.). *Loved Again Media*. Kasutamise kuupäev: 4. mai 2026. a., allikas Rare Film DVDs: A Guide For Passionate Collectors: <https://lovedagainmedia.com/rare-film-dvds>
- Marks, L. (2000). The Skin of the Film: Intercultural Cinema, Embodiment, and the Senses. rmt: L. Marks, *The Skin of the Film: Intercultural Cinema, Embodiment, and the Senses* (lk 162–163). London: Duke University Press.
- Marsh, S. (8. märts 2019. a.). *The Guardian*. Kasutamise kuupäev: 14. mai 2026. a., allikas Simpsons producers withdraw Michael Jackson episode: <https://www.theguardian.com/music/2019/mar/08/michael-jackson-simpsons-episode-pulled-by-producers>
- Microsoft Learn. (20. Juuni 2023. a.). *DVD Basics*. Kasutamise kuupäev: 6. mai 2026. a., allikas Microsoft: <https://learn.microsoft.com/en-us/windows/win32/directshow/dvd-basics>
- Murray, T. (2. märts 2026. a.). *Film Stories*. Kasutamise kuupäev: 9. mai 2026. a., allikas The physical media landscape in 2025 and beyond: <https://filmstories.co.uk/news/the-physical-media-landscape-in-2025-and-beyond/>
- Parikka, J. (2012). *What is Media Archaeology?* Kasutamise kuupäev: 5. mai 2026. a., allikas What is Media Archaeology?: <https://mediaarchaeologyreconfigured.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/12/parikka-cartographies-media.pdf>
- Parris, D. (18. veebruar 2026. a.). *Stat Significant*. Kasutamise kuupäev: 2. mai 2026. a., allikas The Rise, Fall, and (Slight) Rise of DVDs: A Statistical Analysis: <https://www.statsignificant.com/p/the-rise-fall-and-slight-rise-of-b06>
- Porter, J. (8. Juuli 2022. a.). *The Verge*. Kasutamise kuupäev: 9. Mai 2026. a., allikas PlayStation Store removes purchased movies from libraries after service shutdown: <https://www.theverge.com/2022/7/8/23199861/playstation-store-film-tv-show-removed-austria-germany-studiocanal>

- Rawal, A. (jaanuar 2025. a.). *Aesthetics of Design*. Kasutamise kuupäev: 2. mai 2026. a., allikas Aesthetic Exploration: Y2K and Y2K Futurism: <https://www.aesdes.org/2025/01/22/aesthetic-exploration-y2k-and-y2k-futurism/>
- Sarandos, T. (18. aprill 2023. a.). *Netflix*. Kasutamise kuupäev: 14. mai 2026. a., allikas Netflix DVD - The Final Season: <https://about.netflix.com/en/news/netflix-dvd-the-final-season>
- Tate. (2023). *Tate*. Kasutamise kuupäev: 6. mai 2026. a., allikas Installation art: <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/i/installation-art>
- Taylor, J. (2025, March 13). *DVD Frequently Asked Questions*. Retrieved from Demystified: <https://demystified.info/dvdfaq.html>
- Taylor, J. (2025, märts 13). *DVD Frequently Asked Questions*. Retrieved mai 6, 2026, from Demystified: <https://demystified.info/dvdfaq.html>
- The Criterion Collection. (kuupäev puudub). *The Criterion Collection*. Kasutamise kuupäev: 16. mai 2026. a., allikas Our Mission: <https://www.criterion.com/about>
- The Guardian Staff. (19. november 2003. a.). *The Guardian*. Kasutamise kuupäev: 17. mai 2026. a., allikas In brief: Finding Nemo beats DVD sales record: <https://www.theguardian.com/film/2003/nov/19/news1>
- WIRED Staff. (11. Aprill 1997. a.). *DVD Breakthrough: Pact on Licensing*. Kasutamise kuupäev: 3. mai 2026. a., allikas WIRED: <https://www.wired.com/1997/04/dvd-breakthrough-pact-on-licensing/>